

Opplandslandbruket RULLer

Evaluering av Opplands strategi for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket (RULL)

CHRISTINE HVITSAND OG SOLVEIG SVARDAL

Rapport nr. 306

2012

Tittel: Opplandslandbruket RULLer
Undertittel: Evaluering av Opplands strategi for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket (RULL)
TF-rapport nr: 306
Forfatter(e): Christine Hvitsand og Solveig Svardal
Dato: 20. september 2012
ISBN: 978-82-7401-532-6
ISSN: 1501-9918
Pris: Kr 200 (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: Jens Haugen
Prosjekt: Evaluering av RULL Oppland
Prosjektnr.: 2012 0200
Prosjektleder: Solveig Svardal
Oppdragsgiver(e): Oppland fylkeskommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforsking.no

Resymé:

I denne rapporten presenterer vi resultatene fra evaluering av Opplands strategi for å øke rekruttering, heve kompetansen og sikre likestilling i landbruket (RULL-strategien). RULL Oppland er unikt i nasjonal sammenheng, fordi det ser virkemidlene samlet, og involverer partnerskapet i fylket. Prosjektet har vært godt drevet, og det tegner til å bli gode resultater. Rapporten anbefaler å videreføre RULL-satsingen, men da basert på en tydeligere felles forståelse av hvilket landbruk, hvilke bønder og hvilken kompetanse som trengs i framtidens landbruk i Oppland, og da med landbruk i en videre forståelse.

CHRISTINE HVITSAND er utdannet ved Universitet for Miljø og Biovitenskap, retning Økonomi og ressursforvaltning. Hvitsand har bred prosjekterfaring og har gjennomført både evalueringer og utviklingsprosjekter på oppdrag fra kommuner, fylkeskommuner, statlige instanser, næringselskaper og næringsklynger. Prosjektene er innenfor nyskaping, regional utvikling, miljø og klima, helse og velferd.

SOLVEIG SVARDAL er dr. scient. fra Norges Landbrukshøgskole. Svardal jobber særlig med prosjekter innen stedsutvikling, natur- og kulturbasert nyskaping, landbrukspolitikk, planlegging og regional utvikling.

Forord

Telemarksforskning har på oppdrag fra Oppland fylkeskommune evaluert strategi for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket (RULL).

Vår kontaktperson hos oppdragsgiver har vært prosjektleder for RULL, Sissel By Ingvaldsen. Takk for ryddig og konstruktivt samarbeid.

Det er i evalueringsperioden gjennomført møter med styringsgruppen, samt telefonintervju. Takk til alle som har bidratt med tid og verdifull informasjon om RULL.

Bø, 20. september 2012

Solveig Svardal

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	9
1. Innledning.....	11
1.1 Nasjonal politikk for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket.....	11
1.1.1 Rekruttering	12
1.1.2 Kompetanse og utdanning	13
1.1.3 Likestilling.....	14
1.2 Fylkeskommunene får ansvar for rekruttering, kompetanseutvikling og likestilling i landbruket.....	15
1.3 RULL Oppland.....	15
1.3.1 Formål.....	16
1.3.2 Visjon	16
1.3.3 Hovedmål og satsingsområder.....	16
2. Om evalueringen.....	18
2.1 Problemstillinger	18
2.2 Metoder og gjennomføring	18
3. RULL relatert til regionale og nasjonale landbruksstrategier	20
3.1 Regionale strategier	20
3.2 Nasjonale mål og strategier.....	21
3.2.1 Rekruttering	21
3.2.2 Utdanning.....	22
3.2.3 Likestilling.....	23
3.3 RULL relatert nasjonale mål og strategier.....	24
4. Resultatoppnåelse	26
4.1 Satsingsområde A: Rekruttering og likestilling.....	27
4.1.1 Resultatmål A.1: Ny og attraktiv naturbruksutdanning	27
4.1.2 Måloppnåelse	30
4.2 Satsingsområde B: Høyere utdanning og forskning.....	32
4.2.1 Resultatmål B.1: Fagkurs i landbruket	33

4.2.2	Resultatmål B.2: Næringsrettet/fri bachelor	34
4.2.3	Resultatmål B.3: Forskningsprosjekt	34
4.2.4	Måloppnåelse	34
4.3	Satsingsområde C: Agronomutdanning for voksne	36
4.3.1	Resultatmål C.1: Voksenagronom	36
4.3.2	Måloppnåelse	37
4.4	Satsingsområde D: Informasjon, profilering og omdømme	38
4.4.1	Resultatmål D.1: Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings- /karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor	39
4.4.2	Måloppnåelse	44
4.5	Satsingsområde E: Ny kursmodell for landbruket.....	45
4.5.1	En analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?	45
4.5.2	Måloppnåelse	46
4.6	Andre aktiviteter i RULL	47
5.	Samarbeid og samhandling	48
5.1	Prosjektorganisering	48
5.2	Regional samhandling.....	49
5.3	Samhandling med aktører utenfor fylket.....	50
5.4	Hva fremmer og hemmer samhandling?	50
6.	Prosesskvalitet.....	51
6.1	Prosess	51
6.2	Involvering av aktørene	52
6.3	Forankring av regionale utfordringer	52
6.4	Resultater	52
7.	Resultater.....	54
7.1	RULL relatert regionale og nasjonale landbruksstrategier	55
7.2	Måloppnåelsesanalyse av RULLs resultatmål	55
7.2.1	Gjennomføring	57
7.2.2	Kompetanse og utdanning	57
7.2.3	Rekruttering	57

7.2.4	Likestilling.....	57
7.2.5	Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/og karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor	58
7.2.6	Ny kursmodell.....	58
7.3	Samhandlingsanalyse: Hva fremmer og hemmer samarbeid og samhandling?	58
7.4	Prosesskvalitet	59
8.	Hvordan RULLe videre?	60
	Referanser	62
	Vedlegg 1: Arbeidsgrupper	64

Sammendrag

I denne rapporten presenterer vi resultatene fra evalueringen av Opplands strategi for å øke rekruttering, heve kompetansen og sikre likestilling i landbruket (RULL-strategien).

Rekruttering, utdanning og likestilling er viktige innsatsområder i den nasjonale landbrukspolitikken, med avgjørende betydning for at landbruks- og matsektoren skal nå de landbrukspolitiske målene. Forvaltningsreformen ga fylkeskommunene ansvar for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket fra 2010. De ulike fylkene har valgt å forvalte denne oppgaven ulikt.

RULL Oppland er unik i nasjonal sammenheng. Ifølge prosjektmandatet er RULL Oppland:

- ◆ en prosess for involvering, samarbeid og mer samordnet ressursbruk mellom aktørene
- ◆ et partnerskapsprosjekt på fylkesnivå i Oppland
- ◆ et tverrfaglig utviklingsarbeid innad i Oppland fylkeskommune

RULL-satsingen har nasjonal medfinansiering (jordbruksavtalemidler), og anses som et pilotprosjekt for å gjennomføre den nasjonale landbrukspolitikken mål innenfor rekruttering, likestilling og utdanning. Det er åpenbart også et foregangsprosjekt med tanke på å aktivisere det regionale partnerskapet i fylkeskommunens utøvelse av rollen som regional utviklingsaktør.

Evalueringen har tatt sikte på å finne svar på følgende problemstillinger:

- ◆ Hvilke resultatmål har RULL, og hvordan samsvarer de med regionale og nasjonale landbruksstrategier, begrenset til temaene rekruttering, utdanning og likestilling?
- ◆ Hvilke resultater har RULL gitt i forhold til resultatmål?
- ◆ Hva har fremmet eller hemmet samarbeid og samhandling mellom aktørene?
- ◆ Hvordan har prosessene i ulike arbeidsgrupper og i prosjektledelse vært, og hvordan har de påvirket målene?

De ulike spørsmålene er belyst ved hjelp av dokumentstudier, intervjuer og fasilitert dialog med styringsgruppen. Evalueringen av måloppnåelse er gjort på bakgrunn av et sett på forhånd definerte evalueringsspørsmål med tilhørende indikatorer for hvert av de fire evalueringstemaene:

- ◆ Gjennomføring i forhold til plan
- ◆ Rekruttering
- ◆ Kompetanse og utdanning
- ◆ Likestilling

Evalueringens klare konklusjon er at Oppland fylkeskommune bør videreføre sin RULL-strategi i nært samarbeid med det regionale partnerskapet. Prosjektet er i stor grad gjennomført i henhold til planer. Det har vært svært god prosjektstyring med god oversikt gjennom hele prosjektet. Informantene rapporterer om gode prosesser og god samhandling. RULL-satsingen er en viktig regional samhandlingsarena, som også har utløst intern samordning og samhandling innad i fylkeskommunen; mellom næring og utdanning.

Evalueringssperioden er altfor kort til å si noe om hvilke effekter satsingen har hatt på rekruttering og likestilling, fordi dette er endringer som må ta tid. Vi ser imidlertid klare prioriteringer og gjennomføring av tiltak som svært sannsynlig vil gi resultater. Som et resultat av RULL er utdanningstilbudet styrket, både på videregående nivå og høyskolenivå.

Vårt hovedspørsmål til RULL-satsingen i Oppland er om den i tilstrekkelig grad svarer på og er forankret i nye målformuleringer for landbruket. Bidrar for eksempel RULL-satsingen til å gjøre landbruket til en del av klimaløsningen, eller til en sterkere satsing på nye næringer og brei verdiskaping?

Ved en eventuell videreføring av RULL anbefaler vi å starte med å definere et klarere framtidsbilde for landbruket i Oppland. Valg av strategier vil bli både enklere og bedre dersom det etableres en felles forståelse av hvilke utfordringer landbruket i Oppland står overfor innenfor temaene rekruttering, utdanning og likestilling i dag; og ikke minst hvilket landbruk RULL-strategien skal bidra til å utvikle, og hvilke bønder (eller eiere av landbrukseiendommer) med hvilken kompetanse som trengs.

---

1. Innledning

Rekruttering, utdanning og likestilling er viktige innsatsområder i den nasjonale landbrukspolitikken, med avgjørende betydning for at landbruks- og matsektoren skal nå de landbrukspolitiske målene. Forvaltningsreformen ga fylkeskommunene ansvar for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket fra 2010. Oppland fylkeskommune har sammen med Oppland Bonde- og Småbrukarlag, Oppland Bondelag, Oppland bygdeungdomslag og Fylkesmannen i Oppland satt i gang en strategi for å øke rekruttering, heve kompetansen og sikre likestilling i landbruket i Oppland (RULL-strategien).

Foto: iStock

1.1 Nasjonal politikk for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket

---

Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) understreker betydningen av et allsidig næringsliv for å styrke lokalsamfunnene, hvorav landbruket har en sentral rolle. Rekruttering og likestilling trekkes fram som faktorer som bidrar til et levedyktig og mangfoldig landbruk i hele landet. Gjennomsnittsalderen for overdragelsen av gårdsbruk er 49 år, noe som innebærer at mange har startet sitt yrkesaktive liv når de overtar familiegården. Å styrke etter- og videreutdanningen innen landbruksfag vil derfor være viktig.

Det løftes fram i stortingsmeldingen at det skal arbeides for at landbruksnæringen får et bedre omdømme i befolkningen generelt. For å øke interessen for landbruket skal det legges til rette for en utvikling som gjør næringen attraktiv, og da for de unge spesielt. Utdanningsmulighetene og utdanningssystemet i

---

landbruket og i landbrukstilknyttede næringer skal bli styrket. Praktikantordning skulle bli styrket med vekt på kunnskap om bondens rolle som bedriftsleder og selvstendig næringsdrivende. I tillegg skulle næringen gjøres mer attraktiv å gå inn i og å bli værende i. I etterkant av stortingsmeldingen ble det gjennomgått ulike sider av utfordringene knyttet til utdanning, rekruttering og likestilling i landbruket. Blant annet ble det opprettet et utvalg som skal vurdere Odelsloven, også i forhold til kvinners muligheter. Det ble også etablert et kompetanseutviklingsprogram som skulle utvikle tilbudet for etter- og videreutdanningen, spesielt rettet mot gårdbrukeren som selvstendig næringsdrivende.

Den neste stortingsmeldingen om landbrukspolitikken er Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken - Velkommen til bords. Sentrale mål framover er å styrke og bidra til sysselsetting og bosetting over hele landet, og å øke verdiskapningen i landbruket. I den nye stortingsmeldingen er begrepsbruken noe endret fra den forrige meldingen. Næringer som ikke direkte består i å produsere landbruksvarer omtales nå som *bygdenæringer* heller enn *tilleggsnæringer*, blant annet fordi mange gårdbrukere har sin hovedinntektskilde utenom gården. I tillegg beskrives landbruket som en del av en *bioøkonomi*, og med det legges det vekt på at det skal være et større samspill mellom primærnæringene og globale utfordringer knyttet til klima og ressursforvaltning. Verdiskaping basert på landbrukets og bygdas ressurser skal gi et løft for bygdenæringene. Innovasjon og entreprenørskap gjennom å koble mangfoldet ressurser – både menneskelige, natur- og materielle ressurser – og å ha samspill med andre sektorer, skal fremmes.

1.1.1 Rekruttering

Å overta en gård handler ikke bare om yrkesvalg, men for en stor del også om valg av bosted og livsstil ifølge Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000). Det er derfor flere forhold enn utdanningsmuligheter som har betydning for å sikre rekrutteringen til landbruket. Dette kan være graden av åpenhet i lokalsamfunnet, mulighetene for inntekter på gården, muligheten for arbeid utenfor gården og infrastruktur. Stadig flere kombinerer gårdsdrift med arbeid utenfor gården. Det blir i stortingsmeldingen påpekt at dette kan forklares ved at folk generelt er mer mobile og skifter arbeidsfelt oftere enn før. Dette gjør at mange velger en annen utdanning enn en landbruksfaglig utdanning når de skal kombinere yrket i landbruket med annet inntektsgivende arbeid.

Meldingen understreker fokuset på rekruttering både til landbruket, industri som baserer seg på landbrukets ressurser og til øvrige bygdenæringer. Samtidig skal begge kjønn gis de samme muligheter for yrkesvalg. Bygdesamfunnet som helhet påpekes å ha stor betydning for utviklingen i landbruket. Levende lokalsamfunn viser seg å ha stor betydning for ønsket om å bo på bygda og derav rekrutteringen til landbruket. En styrking av entreprenørskap og utvikling av virksomhet basert på gårdens og bygdas ressurser framheves i den nye meldingen.

Ifølge Proposisjon 122 til Stortinget (2011-2012) om jordbruksoppkjøret, ble det i 2010 satt av midler over jordbruksavtalen til ulike satsinger innen rekruttering. Et treårig prosjekt administrert av Norges Bondelag, «Velg landbruk», ble etablert for å øke rekrutteringen til landbruksutdanningen på alle nivåer. Også Norges Bygdeungdomslag i samarbeid med andre aktører har arbeidet med rekrutteringen til landbruket, og for tredje år har det blitt gjennomført en kampanje hvor målet er å få flere til å søke seg til høyere utdanning innenfor de «grønne» retningene. (Landbruks- og matdepartementet, 2012A). Kampanjen innebærer dessuten kåring av «Årets bonde» som skal være et sunt forbilde og inspirere flere til å velge en grønn utdanning.

1.1.2 Kompetanse og utdanning

Kompetanse er viktig for å kunne møte framtidige utfordringer innen landbruket, ifølge Stortingsmelding nr. 19 om norsk landbruk og matproduksjon. Kompetanse knyttet til å drive selvstendig virksomhet framheves som sentralt, også for å fremme kvinners deltakelse. Mange har som tidligere omtalt, tatt annen utdanning når de overtar gården, noe som stiller andre krav til utdanningssystemet enn hos andre fagretninger. Det understrekes et behov for et dynamisk utdanningssystem. Videre skal ”kunnskap om omstilling og innovasjon sammen med drifts- og fagkompetanse gi næringsutøverne et løft som også kan bidra til utvikling av annen type virksomhet knyttet til landbruk” (s. 211). Det at mange som overtar gårdsbruk har annen utdanning og arbeidserfaring i ryggen, bidrar til å tilføre næringen verdifull kunnskap fra andre yrker.

I den nye Landbruks- og matmeldingen (2011-2012) varsles det tiltak for å styrke landbruksutdanningen. Blant annet skal struktur og innhold i yrkesopplæringen i naturbruk evalueres for å se på muligheter for å gi større fleksibilitet. Det er allerede naturbruksutdanninger som tilbyr tilrettelagte utdanningsforløp eksempelvis gjennom nettbasert læring, kveldsundervisning og helgesamlinger. I meldingen varsles det også en gjennomgang av fagskoletilbudet i forhold til om det møter samfunnets behov innen landbruks- og matfaglig utdanning. Når det gjelder det innholdsmessige i utdanningene, forskning og innovasjon er det et større fokus på klima, kretsløp og en bærekraftig matproduksjon enn i den tidligere meldingen. Betegnelsen «kunnskapsbasert bioøkonomi» brukes om en utvikling mot et større samspill mellom produksjonen i primærnæringene og forhold knyttet til klima, naturressurser, fornybar energi, matsikkerhet og bærekraft. Dette har skapt mange muligheter for nytenkning og innovasjon for landbruks- og mataktørene, eksempelvis gjennom produksjon og bruk av fornybar energi og mer bærekraftig agronomi. For å stimulere til innovasjon og innlemmelse av nye perspektiver er det behov for økt kompetanse gjennom forskning og utdanning.

Utdanningsmuligheter innen landbruks- og matfag

Videregående skole: Treårig naturbruksutdanning til agronom eller gartner. Gis vitnemål med generell eller spesiell studiekompetanse, eller kompetansebevis.

Fagskoler: Bygger på videregående opplæring. Stiller ikke krav til studiekompetanse. Det finnes to fagskoler i Norge som er relevante for landbruks- og matområdet (Tomb i Østfold og Veia i Hedmark)

Høyere utdanning: Universitet for miljø- og biovitenskap (UMB), Norges Veterinærhøgskole (NVH), statlige høyskoler som Høgskolen i Hedmark og Høgskolen i Nord-Trøndelag og den private Høgskulen for landbruk og bygdenæringer.

Ifølge Landbrukets utredningskontor har det de siste årene vært en generelt sterk økning i antall elever og studenter til videregående opplæring og høyere utdanning (Hillestad, 2009). Når det gjelder landbruket, peker utredningen på at det i årene framover vil bli et sterkt behov for høyere landbruksfaglig kompetanse i bedrifter, organisasjoner og institusjoner. Søknaden til studier innen primærnæringsfag gikk imidlertid ned i den samme perioden, 1995-2008. Det ser likevel ut til at det er en økt interesse for denne type utdanninger nå. Universitet for miljø- og biovitenskap opplever for kommende skoleår en stor vekst i antall søkere (Landbruks- og matdepartementet, 2012B), og økningen er hele 12 prosent fra året før. Søknadstallet til naturbruksutdanningene er relativt stabil, men den er sviktende for agronom- og gartnerutdanningen, ifølge den nye landbruks- og matmeldingen (2011-2012).¹

¹ Men antallet ungdommer er på landsbasis mindre nå enn tidligere år fordi det er født færre. Likevel går antallet søkere mer ned i de landbruksfaglige utdanningene enn i andre utdanninger.

1.1.3 Likestilling

I 1998 la Utvalg for likestilling og rekruttering i landbruket 1997-98 fram sin rapport (Landbruksdepartementet, 1998). I rapporten beskrives status, utfordringer, mål og strategier for likestilling og rekruttering. I tillegg blir forhold som er av betydning for at kvinner og menn skal velge å gå inn i landbruket drøftet. Økonomiske tiltak, tidligere generasjonsskifte, kompetanseheving og holdningsskapende arbeid er noen av forholdene som påpekes å ha betydning for økt likestilling og rekruttering.

Ifølge Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) vises det til den generelle politikken om likestilling og likeverd mellom kjønnene. Når det gjelder likeverd betyr det at "det er behov for en oppvurdering av kvinners verdier og virksomhet" (s. 126). Det pekes på at det er nødvendig med holdningsendringer knyttet til at jenter overtar gårdsbruk i et tradisjonelt mannsdominert yrke. Kvinner og menn tar i ulik grad i bruk de forskjellige ressursene i tilknytning til gården. Kvinner har oftere enn menn sin aktivitet knyttet til tradisjon og kultur når de arbeider på eller i tilknytning til gården. Det skrives imidlertid at det er behov for mer praksis i gårdsarbeid og bruk av maskiner hos kvinner, samt drift av egen virksomhet. Utvikling av denne kompetansen bør bli ivaretatt av utdanningssystemet. Kvinners deltakelse i landbruket medvirker til at det blir et mangfold i verdiskapningen i landbruket og landbruksrelaterte næringer. Således kan manglende likestilling bidra til utfordringer med rekruttering til landbruket og fraflytting fra bygdene ifølge Stortingsmeldingen.

I Strategi for likestilling i landbrukssektoren (Landbruks- og matdepartementet, 2007) presenteres ulike resultatindikatorer for likestilling i jordbruket. Bak indikatorene ligger det et rapporteringssystem, og hensikten med indikatorene er å dokumentere utviklingen i forhold til likestilling. Dokumentasjonen skal bidra til å øke innsatsen og mulighet for tilpasning av virkemidlene for å øke likestillingen. Målet er 40 prosent kvinnelig representasjon i eierskap, næringsutøving og deltakelse i styrende organer. Ifølge strategidokumentet har kvinner i landbruket generelt lengre utdanning enn det mennene har, og de eier ofte landbrukseiendommer av mindre størrelse enn det mennene gjør. I likestillingsstrategien påpekes det at det er viktig å arbeide med rekruttering av jenter spesielt. I den forbindelse vises det til at det er av stor betydning å drive nettverksskapende og holdningsskapende arbeid for å gjøre det mer fristende for jenter og kvinner å gå inn i næringen.

Videre har det blitt laget en handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner i alle sektorer (Departementa, 2008). Når det gjelder å etablere egen virksomhet, er kvinner underrepresentert. Bare 25 prosent av nyetablererne er kvinner, men målet er 40 prosent innen 2012. Handlingsplanen viser til at kvinner etablerer annen type virksomhet enn menn. Mange av kvinners virksomheter kan passe inn under begrepet «bygdenæringer», slik som virksomhet innen helse og velvære, opplevelser og kulturbaserte tjenester. Videre framheves det at kvinner i størst grad etablerer virksomhet på mindre steder enn i byer. Ut fra dette kan man si at ved å styrke entreprenørskap blant kvinner vil også dette ha en positiv innvirkning på lokalsamfunnene.

I den nye landbruks- og matmeldingen (2011-2012) vises det til at kvinner eier 25 prosent av alle landbrukseiendommer og eiendommer med skog. Andelen kvinnelige gårdbrukere og skogbrukere har økt de siste tiårene og i 2009 var den på henholdsvis 14,3 og 15 prosent. Innen økologisk landbruk er andelen på 16 prosent. Meldingen henviser til at kvinner i lengre tid har blitt prioritert ved tildeling av midler til bygdeutvikling og at det har skjedd en positiv utvikling med flere kvinner som etablerer landbruksbaserte næringer.

1.2 Fylkeskommunene får ansvar for rekruttering, kompetanseutvikling og likestilling i landbruket

---

Som en følge av forvaltningsreformen gjeldende fra 2010, har fylkeskommunene fått flere nye ansvarsområder, inkludert virkemidler knyttet til rekruttering, kompetanseheving og likestilling i landbruket (Kommunal- og regionaldepartementet, 2009). Det overordnede målet med midlene som følger med ordningen er «å bidra til rekruttering og utdanning av utøverne som kan ivareta og styrke verdiskapingen i landbruket regionalt», ifølge Prop. 122 S (2011-2012) kap. 7.2.3.

I endelig tilskuddsbrev til fylkeskommunene understrekes fylkeskommunene som regionale utviklingsaktører, også på landbruks- og matområdet (Landbruks- og matdepartementet, 2010). Ansvaret innen rekruttering, likestilling og kompetanseheving skal styrke det politiske handlingsrommet regionalt, og sees i sammenheng med fylkeskommunen rolle innenfor utdanning.

Landbruket er en kompleks næring som i økende grad møter forventninger fra myndighetene og markedet knyttet til effektiv drift, trygg mat, dyrevelferd, miljø og klima. Viktige hovedmål for fylkeskommunene på landbruks- og matområdet er ifølge tilskuddsbrevet:

- ◆ styrke regional verdiskaping, ressursforvaltning og miljøinnsats med utgangspunkt i landbruket og landbrukets ressurser
- ◆ styrke samhandlingen med andre aktuelle regionale og lokale aktører om gjennomføringen av landbrukspolitikken
- ◆ styrke regionale folkevalgtes engasjement i landbrukspolitikken
- ◆ sikre god kobling mellom landbruk og annet samfunns- og næringsutviklingsarbeid i fylket, herunder å integrere landbruksområdet i fylkeskommunenes øvrige ansvars- og arbeidsområde.

Ifølge tilskuddsbrevet skal prioriterte områder for ordningen være:

- ◆ Tilskudd til gjennomføring av kompetanseutvikling og kompetansehevede tiltak innenfor tradisjonelt landbruk og nye næringer, herunder støtte til etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøvere i landbruket. Det kan også gis støtte til kompetansetiltak som gir voksne med annen videregående utdanning grunnleggende landbruksutdanning.
- ◆ Prosjekter/ tiltak knyttet til rekruttering til landbruksnæringen.
- ◆ Tiltak som bidrar til å styrke rekrutteringen til de offentlige og private naturbrukslinjene i den videregående skole.
- ◆ Arbeid knyttet til likestilling i landbruket.

For øvrig oppfordres det til fylkesovergripende samarbeid der dette kan være aktuelt for en best mulig utnytting av midlene.

I den nye landbruks- og matmeldingen understrekes fordelene med overføring av ansvar for rekruttering, kompetanseutvikling og likestilling til fylkeskommunene. Dette vil føre til større nærhet mellom utdanningssystemet og kunnskap om kompetansebehovet i næringen, noe som tilrettelegger for at slik at dette kan utvikles helhetlig og tilpasset regionene.

1.3 RULL Oppland

Oppland fylkeskommune har som følge av de nye oppgavene innen rekruttering, utdanning og likestilling på landbruksområdet, utarbeidet en strategi for å systematisere sitt arbeid på feltet. RULL er Opp-

---

land fylkeskommunes strategi for å realisere de nasjonale målene, og RULL er en del av landbrukssatsingen i fylket². Landbruket i Oppland står sterkt, og fylket har erfaringer over mange år knyttet til viktige samarbeidsarenaer og –satsinger, slik som Landbruksforum, Fjellregionsamarbeidet og Valdres natur- og kulturpark.

Prosjekt RULL ble vedtatt i fylkesutvalget i april 2010, og i juni 2010 ble det holdt et idéseminar om hva satsingen burde inneholde. I etterkant av samlingen ble satsingen konkretisert, og prosjektperioden formelt satt fra 01.08.2010 til 31.12.2012.

RULL skal ifølge prosjektmandatet være (Oppland fylkeskommune, 2010):

- ◆ en prosess for involvering, samarbeid og mer samordnet ressursbruk mellom aktørene
- ◆ et partnerskapsprosjekt på fylkesnivå i Oppland
- ◆ et tverrfaglig utviklingsarbeid innad i Oppland fylkeskommune

RULLsatsingen har nasjonal medfinansiering (jordbruksavtalemidler), og anses som et pilotprosjekt for å gjennomføre den nasjonale landbrukspolitikken mål innenfor rekruttering, likestilling og utdanning.

Satsingen skulle være forankret i regional plan for landbruket i Oppland, men prosessen med denne planen er forsinket.

Prosjektmandatet beskriver formål, visjon, hovedmål og satsingsområder slik:

1.3.1 Formål

Formålet med satsingen er å øke konkurranseevnen i hele verdikjeden, skape en dynamisk landbruksnæring og levende bygder, og gjøre landbruket til en del av klimaløsningen.

1.3.2 Visjon

Grønn kompetanse for optimisme og utvikling.

1.3.3 Hovedmål og satsingsområder

RULL skal bidra til

- ◆ Økt rekruttering til naturbruksutdanningene
- ◆ Økt andel med høyere landbruksfaglig utdanning og økt bruk av FoU i landbruket
- ◆ Økt andel voksne som gjennomfører agronomutdanning
- ◆ Styrket omdømme til landbruksnæringen i befolkningen og bedre kunnskap om
- ◆ utdanningsmulighetene blant rådgivere/karriereveiledere
- ◆ Økt kompetansenivå på alle nivå i landbruket

Likestilling og positiv omdømmebygging skal ha fokus i alle satsingsområdene.

RULL skal gjennomføre tiltak innen alle satsingsområdene. Milepælsplanen synliggjør konkrete resultatmål og framdriften for de ulike satsingsområdene.

---

² Jf. blant annet fylkeskommunens rapportering for 2011 til Landbruks- og matdepartementet.

Milepælsplanen opererer med fem innsatsområder med tilhørende resultatmål:

A: Rekruttering og likestilling

- ◆ Ny og attraktiv naturbruksutdanning med næringsfokus tilbys fra skoleåret 2012-2013

B: Høgere utdanning og forskning

- ◆ Fagkurs i landbruket inngår som utdanningsmoduler på ulike nivå i utdanningssystemet i Oppland/Innlandet fra studieåret 2012/2013
- ◆ En næringsrettet/fri bachelor hvor moduler og studier for tilleggsnæringer inngår som mulige byggeklosser tilbys fra studieåret 2012/13
- ◆ Søknad til Regionale forskningsfond (RFF)

C: Agronomutdanning for voksne

- ◆ Voksenagronom tilbys i 2011, søknadsfrist 1. juni 2011

D: Informasjon, profilering og omdømme

- ◆ Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor

E: Ny kursmodell for landbruket

- ◆ En analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?

---

2. Om evalueringen

Valg av metoder og opplegg for gjennomføring er gjort på bakgrunn av tilbudsinvasjonen fra Oppland fylkeskommune.

Foto: iStock

2.1 Problemstillinger

Basert på tilbudsinvasjonen ble følgende problemstillinger definert:

- ◆ Hvilke resultatmål har RULL, og hvordan samsvarer de med regionale og nasjonale landbruksstrategier, begrenset til tema rekruttering, utdanning og likestilling?
- ◆ Hvilke resultater har RULL gitt i forhold til resultatmål?
- ◆ Hva har fremmet eller hemmet samarbeid og samhandling mellom aktørene?
- ◆ Hvordan har prosessene i ulike arbeidsgrupper og i prosjektledelse vært, og hvordan har de påvirket målene?
- ◆ Hvordan RULLe videre?

2.2 Metoder og gjennomføring

Hver av problemstillingene har blitt løst med egne arbeidsmåter/metoder.

Tabell 1. Metoder knyttet opp mot ulike problemstillinger.

Problemstilling	Metode
Hvilke resultatmål har RULL, og hvordan samsvarer de med regionale og nasjonale landbruksstrategier?	Dokumentstudier
Hvilke resultater har RULL gitt i forhold til resultatmål?	Måloppnåelsesanalyse
Hva har fremmet eller hemmet samarbeid og samhandling?	Samhandlingsanalyse
Hvordan har prosessene i ulike arbeidsgrupper og i prosjektledelse vært, og hvordan har de påvirket målene?	Egenevaluering og fasilitert dialog med aktørene
Hvordan RULLe videre?	Samlet vurdering og oppsummering av prosjektets samlede perspektiver

Ved oppstart av prosjektet ble det i forbindelse med et styrings- og prosjektgruppemøte gjennomført en fasilitert dialog med aktørene (februar 2012). Denne hadde som formål både å drøfte opplegget for evalueringen, samt å danne grunnlag for analyser av samhandling, samarbeid og arbeidsprosesser.

På etterspørsel fra deltakerne er denne dialogen fulgt opp med telefonintervju av sentrale deltakere i styringsgruppe eller arbeidsgrupper.

Dokumentstudiene omfatter følgende dokumenter:

- ◆ Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon.
- ◆ Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords.
- ◆ Prop. 122 S (2011-2012) Jordbruksoppgjøret 2012 – endringer i statsbudsjettet for 2012 m.m.
- ◆ Framtidens behov for landbruksakademikere. LU-rapport 6 – 2009. Landbrukets utredningskontor.
- ◆ Strategi for likestilling i landbrukssektoren, av Landbruks- og matdepartementet (2007).
- ◆ Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner (samlet handlingsplan for flere departementer (2008).
- ◆ Rapport fra Utvalg for likestilling og rekruttering i landbruket 1997-98. Landbruksdepartementet (1998).
- ◆ Forvaltningsreformen – oversikt over nye oppgaver for fylkeskommunen fra 1. januar 2010 (www.regjeringen.no).

Før øvrig har vi lagt til grunn dokumenter som er utarbeidet i forbindelse med RULL-prosjektet slik som prosjektmandat, ppt-presentasjoner, skriftlig kommunikasjon med landbruks- og matdepartementet m.m.

Det er gjennomført intervju med følgende:

- ◆ Astrid Simengård, Oppland Bondelag
- ◆ Eva Skagestad, Skogbrukets kursinstitutt
- ◆ Hans Christian Endrerud, Høgskolen i Hedmark
- ◆ Håkon Jordet, Hordaland fylkeskommune
- ◆ Inger Granli, assisterende fylkesopplæringssjef
- ◆ Sissel By Ingvaldsen, Oppland fylkeskommune, prosjektleder
- ◆ Solveig Rindhølen, rektor Nord-Gudbrandsdalen videregående skole

---

3. RULL relatert til regionale og nasjonale landbruksstrategier

Det er gjennomført en dokumentstudie for å vurdere om RULL sine mål gjenspeiler de regionale og nasjonale målene for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket.

Foto: iStock

Studien omfatter følgende dokumenter:

- ◆ Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon
- ◆ Melding til Stortinget (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords
- ◆ Endelig tilskuddsbrev til fylkeskommunene for 2010 på landbruks- og matområdet. Brev av 18.01.2010 fra Landbruks- og matdepartementet.
- ◆ Prosjektmandat for RULL – rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket i Oppland. Samhandling om framtidens landbrukskompetanse. Oppland fylkeskommune (2010).

3.1 Regionale strategier

Fylkeskommunen hadde ved oppstart av RULL intensjoner om å utarbeide en regional landbruksplan. Ifølge rapporteringen fra Oppland fylkeskommune til Landbruks- og matdepartementet for 2011 skulle «Regional landbruksplan fokusere på framtidige muligheter og fortrinn for landbruket i Oppland. Verdi-

---

skapning, sysselsetting og bosetting er viktige elementer i planarbeidet. Den nye landbruksmeldingen vil gi føringer for utarbeidelse av regional plan». Arbeidet med regional landbruksplan har imidlertid stagnert, men det er derimot under utvikling en ”ringvirkningsanalyse av landbruket”. Denne vil kunne gi føringer knyttet til den videre satsingen knyttet til landbruk og andre bygdenæringer.

3.2 Nasjonale mål og strategier

Nasjonale mål og strategier knyttet til henholdsvis rekruttering, utdanning og likestilling er i mange tilfeller vevet inn i hverandre. Nedenfor er det likevel gjort et forsøk på å systematisere mål og strategier etter de tre satsingene.

3.2.1 Rekruttering

Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon:

Rekruttering til landbruket er en forutsetning for å nå landbrukspolitiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk i hele landet. Landbruket trenger bønder som er motiverte og dyktige, og som forvalter ressursene aktivt. Et framtidrettet landbruk er avhengig av at ungdom finner det attraktivt å gå inn i næringen og ønsker å bo på landsbygda. Regjeringen vil legge til rette for en utvikling som gjør næringen attraktiv for de unge. Det er nødvendig å se rekrutteringen i sammenheng med den generelle satsingen på distriktene (Kap. 5.6.1).

Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken:

Landbruket må kunne tilby attraktive arbeidsplasser, både for å sikre rekruttering og for å beholde godt kvalifisert arbeidskraft (Kap. 1.5.3).

God rekruttering, et høyt kunnskapsnivå og videreutvikling av kunnskapssystemene er av avgjørende betydning for at landbruks- og matsektoren skal nå de landbrukspolitiske målene (Kap 11.).

Regjeringen vil arbeide for å styrke kompetansen og rekrutteringen til landbruksyrkene og til industri som baserer seg på landbrukets ressurser (Kap. 11).

Regjeringen ønsker å arbeide for økt utbredelse av økologisk landbruksproduksjon i Norge og samtidig bidra til å utvikle markedet for økologiske produkter, slik at produksjonen kan øke i takt med økte markedsmuligheter (5.9.2).

Tilskuddsbrev til fylkeskommunene:

Ett av de fire prioriterte områdene ifølge tilskuddsbrevet er «prosjekter/ tiltak knyttet til rekruttering til landbruksnæringen» og et annet er «tiltak som bidrar til å styrke rekrutteringen til de offentlige og private naturbrukslinjene i den videregående skole».

Prosjektmandat RULL:

RULL skal bidra til «*økt rekruttering til naturbruksutdanningene*». Innsatsområde A: Rekruttering og likestilling har som mål å utvikle naturbruksutdanningen i fylket slik at den skal bli attraktiv og næringsrettet.

3.2.2 Utdanning

Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon:

Det er et mål å heve kompetansenivået i næringen. Departementet vil arbeide for at det legges til rette for et godt og relevant utdannings- og kompetansetilbud for dem som ønsker å gå inn i næringen og for dem som allerede arbeider i næringen. Kompetansen skal møte framtidens utfordringer både i tradisjonelt jordbruk og i tilknyttede næringer. Næringen har behov for kompetansehevende tiltak og etterutdanning som retter seg mot jordbrukere som selvstendig næringsdrivende (Kap. 6.5). Og videre: skal det norske landbruket bidra til å sikre forbrukerne en stabil og fullgod matforsyning, både når det gjelder mengde, kvalitet, mattrygghet og spørsmål om etikk og økologisk bærekraft i produksjonen (6.5.1).

I St.meld. nr. 42 (1997-98) Kompetansereformen legges det opp til at myndighetene skal bidra til økt satsing på etter- og videreutdanning for voksne gjennom ulike tiltak. Det skal lages et tilpasset, målrettet og helhetlig system for voksenopplæring og kompetanseutvikling tilpasset næringens og yrkesutøvernes behov (6.5.2).

For å øke antallet produsenter med økologisk drift og å øke produksjon, er styrket veiledning og kompetanseutvikling sentralt (Kap. 5.5.2).

Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken:

Kunnskap om omstilling og innovasjon skal sammen med drifts- og fagkompetanse gi næringsutøverne et løft som også kan bidra til utvikling av annen type virksomhet knyttet til landbruk. Det er viktig at kvinner kommer i posisjon til å starte og drive næringsvirksomhet, både tradisjonelt jord-, skog- og hagebruk og nye næringer (6.5.2).

Det er et særlig behov for kunnskap, forskning og innovasjon for å opprettholde og øke norsk matproduksjon (Kap.11.2).

Og videre: I kommende tiår må verden videreutvikle systemer som sikrer matforsyning, miljø og helse, både for nåværende og kommende generasjoner. Økt kunnskap om biologiske sammenhenger og en framtidsrettet primærnæring er nødvendig for å sikre effektiv og bærekraftig utnyttelse av tilgjengelige biologiske ressurser. En framtidsrettet primærnæring forutsetter en betydelig kunnskapsutvikling der målrettet forskningsinnsats innen prioriterte innsatsområder får en nøkkelrolle (kap.11.2).

Kompetanse innen miljø- og klimavennlig næringsutvikling vil være nødvendig for at bedrifter skal være konkurransedyktige i framtiden (*Boks 11.3*).

Etter- og videreutdanningstilbud må tilrettelegges for livssituasjonen til voksne i landbruket, og for det faktum at rekrutteringsgrunnlaget i distriktene noen ganger er for lite til at man kan opprette lokale desentraliserte tilbud. Innenfor landbruksfagene er det derfor særlig viktig i større grad å ta i bruk fleksible læringsformer, slik at studenter får tilgang til relevant utdanning uavhengig av tid, sted og livssituasjon (Kap. 11.3.3).

Tilskuddsbrev til fylkeskommunene:

Ett av de fire prioriterte områdene er ifølge tilskuddsbrevet «tilskudd til gjennomføring av kompetanseutvikling og kompetansehevende tiltak innenfor tradisjonelt landbruk og nye næringer, herunder støtte til etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøvere i landbruket. Det kan også gis støtte til kompetanse tiltak som gir voksne med annen videregående utdanning grunnleggende landbruksutdanning».

Prosjektmandat RULL:

Ifølge prosjektmandatet skal RULL bidra til:

- ◆ Økt andel med høyere landbruksfaglig utdanning og økt bruk av FoU i landbruket
- ◆ Økt andel voksne som gjennomfører agronomutdanning
- ◆ Styrket omdømme til landbruksnæringa i befolkningen og bedre kunnskap om utdanningsmulighetene blant rådgivere/karriereveiledere
- ◆ Økt kompetansenivå på alle nivå i landbruket

RULL har konkretisert disse overordnede målene gjennom innsatsområde B: Høyere utdanning og forskning, innsatsområde C: Agronomutdanning for voksne og gjennom innsatsområde D: Informasjon, profilering og omdømme.

3.2.3 Likestilling

Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon:

Landbrukspolitikken må fremme likestilling for begge kjønn i tråd med den generelle likestillingspolitikken. Regjeringen har som mål at flere kvinner og menn skal ha reell frihet og like muligheter til å eie landbrukseiendommer, og til å drive aktivt i tradisjonell landbruksproduksjon og i nye næringer innen og i tilknytning til landbruket. Og videre: Utdanningssystemet bør fange opp de behovene som må møtes for at det skal bli attraktivt for kvinner å gå inn i landbruket (Kap. 5.6.2).

De kompetansehevende tiltakene skal øke kvinners deltakelse i næringsdriften i og i tilknytning til landbruket (Kap. 6.5).

Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken:

Det er et uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha like muligheter til å drive næringsvirksomhet innenfor landbruk og i tilknyttede næringer. Og videre: Regjeringen vil følge opp både *Strategi for likestilling i landbrukssektoren* og den tverrdepartementale *Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner* i det videre arbeidet med likestilling i landbruket (Kap. 8.4).

Tilskuddsbrev til fylkeskommunene:

Ett av de fire prioriterte områdene i brevet er «*arbeid knyttet til likestilling i landbruket*».

Prosjektmandat RULL:

Likestilling og positiv omdømmebygging skal ha fokus i alle satsingsområdene.

3.3 RULL relatert nasjonale mål og strategier

I tilskuddsbrevet finner vi følgende tilnærming til landbruks- og matpolitikken og oppdraget som fylkeskommunen har fått gjennom forvaltningsreformen:

Landbruket er en kompleks næring som i økende grad møter forventninger fra myndighetene og markedet knyttet til effektiv drift, trygg mat, dyrevelferd, miljø og klima.

Viktige hovedmål for fylkeskommunene på landbruks- og matområdet er:

- ◆ styrke regional verdiskaping, ressursforvaltning og miljøinnsats med utgangspunkt i landbruket og landbrukets ressurser
- ◆ styrke samhandlingen med andre aktuelle regionale og lokale aktører om gjennomføringen av landbrukspolitikken
- ◆ styrke regionale folkevalgtes engasjement i landbrukspolitikken
- ◆ sikre god kobling mellom landbruk og annet samfunns- og næringsutviklingsarbeid i fylket, herunder å integrere landbruksområdet i fylkeskommunenes øvrige ansvars og arbeidsområdet.

For øvrig oppfordres det til fylkesovergripende samarbeid der dette kan være aktuelt for en best mulig utnytting av midlene.

I rapporteringen fra Fylkesmannen i Oppland til Landbruks- og matdepartementet i 2011, står det at RULL-strategien har tatt utgangspunkt i oppdraget fra Landbruks- og matdepartementet og de overordnede målene for landbruks- og matpolitikken. Ser vi helt overordnet på RULL finner vi i prosjektmandatet at «*Formålet med satsningen er å øke konkurransevnen i hele verdikjeden, skape en dynamisk landbruksnæring, og gjøre landbruket til en del av klimaløsningen*». Denne ordlyden henger godt sammen med formuleringer og føringer i de nasjonale dokumentene. De påfølgende resultatmål i RULL kan imidlertid i liten grad sies å gjenspeile sitt eget formål. I praksis har likevel RULL hatt stort fokus på oppdraget de fikk fra Landbruks- og matdepartementet når det gjelder å styrke samhandling mellom aktører og engasjement blant de folkevalgte, selv om dette ikke er nedfelt i RULL-formålet. Derimot ser det ut til at RULL har et sterkere fokus på profilering og omdømmebygging enn det nasjonale dokumenter har. Omdømmebygging skal gå som en rød tråd gjennom alle satsingsområdene, og informasjon, profilering og omdømmebygging er et eget satsingsområde.

I stortingsmeldingene og tilskuddsbrevet blir landbrukets betydning i distriktspolitikken understreket, slik vi så i forrige kapittel. Landbruket utgjør en stor del av næringslivet i mange distriktskommuner, og det er et mål å ha et aktivt landbruk som bidrag til å opprettholde bosettingsmønsteret og å utvikle bygdene. Rekruttering ser med andre ord ikke ut til kun å være et mål i seg selv, men like mye et virkemiddel for å nå andre landbrukspolitiske målsettinger, som økt matproduksjon og levende bygder. I de nasjonale dokumentene skisseres mange faktorer som har betydning for rekrutteringen, slik som å sørge for at landbruket er en sikker inntektskilde og å legge til rette for en utvikling som gjør næringen attraktiv for unge. Rekrutteringsinnsatsen i RULL er knyttet til rekruttering til utdanningstilbudene, og den ser ikke på andre måter å friste personer inn i landbruksnæringen eller annen «grønn næring». I RULL-mandatet står det at satsingen skal bidra til økt rekruttering til landbruksutdanningene, og vi finner ikke igjen formuleringene knyttet til å gjøre *næringen* mer attraktiv og dynamisk. Etter all sannsynlighet vil imidlertid økt rekruttering til utdanningstilbudene indirekte føre til økt rekruttering til landbruksnæringen.

Videre har også RULL fokusert på landbruket i sitt arbeid og ikke på landbrukstilknyttede næringer eller bygdenæringer, slik omtalt i den siste meldingen til Stortinget.

Økt kompetanse i landbruket framheves som viktig i de nasjonale føringene. Ifølge stortingsmeldingene og tilskuddsbrevet vil mer fleksible utdanningssystemer friste flere til å ta landbruksutdanning og gi økt

---

rekruttering av voksne til landbruket. Eksempelvis bør det tilrettelegges tilbud som passer livssituasjonen til voksne. Dette er også forhold som RULL peker ut som viktige satsingsområder, og i mandatet er et av målene å øke andelen voksne med agronomutdanning. RULL ønsker dessuten å bidra til at flere tar høyere utdanning og at FoU i landbruket fremmes, noe som også får omtale i de nasjonale føringene.

Når det gjelder innholdet i utdanningene påpeker de nasjonale dokumentene at det er behov for god drifts- og fagkompetanse for gårdbrukere. Kompetanse innen økologisk landbruk omtales spesifikt i så måte. Det understrekes også som nødvendig å utvikle kompetansen knyttet til bonden som selvstendig næringsdrivende. Å få kunnskap for å kunne videreutvikle systemer som sikrer matforsyning, helse og miljømessig bærekraft anses som viktig. Det påpekes at landbruksutdanningene i større grad bør gjenspeile utfordringer i landbruksnæringen og i distriktene generelt. De som driver bruk på deltid har i mindre grad sin styrke i den landbruksfaglige kompetansen, men har derimot ofte verdifull kompetanse fra annen utdanning og arbeidserfaring. RULL har ikke utpekt spesielle temaer eller innhold for arbeidet med videreutvikling av utdanningssystemene, med unntak av at naturbruksutdanningen skal ha «næringsfokus» (fra resultatmål A).

Landbrukspolitikken skal fremme likestilling mellom kjønnene og tiltak for å bedre kvinners stilling. Manglende likestilling påpekes å svekke rekrutteringen og bidra til fraflytting fra distriktene. Det trekkes fram i Stortingsmelding nr. 19 at utdanningssystemet må tilpasse slik at det blir attraktivt for kvinner å drive innen landbruket, eller i tilknyttede næringer. Også i forskningsaktiviteter er det viktig å ivareta likestillingsperspektivet, ifølge stortingsmeldingen. I RULL skal likestilling ha fokus på tvers av satsingsområdene, og i siste fase av prosjektet er arbeidet med likestilling blitt mer konkretisert.

RULL ble etablert før den nye stortingsmeldingen kom våret 2012. Det er derfor ikke å forvente at det skal være en nær kobling mellom de nye politiske føringene og RULL. Vi ser imidlertid at det ikke er substansielle forskjeller mellom de to stortingsmeldingene, med unntak av en større vektlegging av *bygdenæringer* heller enn *tilleggsnæringer*. Den nye meldingen har dessuten et større fokus på utfordringer og muligheter for næringsutvikling knyttet til miljø- og klimautfordringene og *bioøkonomien*. Dette omtales nærmere i kapittelet om videreføringen av RULL.

---

4. Resultatoppnåelse

RULL har definert fem innsatsområder, med til sammen åtte resultatmål.

Foto: iStock

RULL har skissert fem innsatsområder, og innenfor hvert av områdene er det fastsatt resultatmål. For å kunne vurdere hvorvidt det er oppnådd en positiv utvikling i forhold til målene, har vi definert indikatorer og kriterier for måloppnåelse. På bakgrunn av disse er det gjennomført en måloppnåelsesanalyse for hvert av resultatmålene (tiltakene).

De fem innsatsområdene med tilhørende resultatmål er:

A: Rekruttering og likestilling

- ◆ Ny og attraktiv naturbruksutdanning med næringsfokus tilbys fra skoleåret 2012-2013

B: Høyere utdanning og forskning

- ◆ Fagkurs i landbruket inngår som utdanningsmoduler på ulike nivå i utdanningssystemet i Oppland/Innlandet fra studieåret 2012/2013
- ◆ En næringsrettet/fri bachelor hvor moduler og studier for tilleggsnæringer inngår som mulige byggeklosser tilbys fra studieåret 2012/13
- ◆ Søknad til Regionale forskningsfond (RFF)

C: Agronomutdanning for voksne

- ◆ Voksenagronom tilbys i 2011, søknadsfrist 1. juni 2011

D: Informasjon, profilering og omdømme

- ◆ Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings/karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor

E: Ny kursmodell for landbruket

- ◆ En analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?

Likestilling og omdømmebygging skal gjennomsyre alle tiltakene i regi av RULL.

Det er innspillene fra de involverte aktørene i RULL som har dannet grunnlaget for hva som skal tilbys av opplæring og utdanning. I tillegg opplyses det i analysen av Landbrukets utredningskontor om behovet for kompetanse innen landbruk (Hillestad, 2009) ligger til grunn.

Noen av målsettingene er lett målbare, mens andre ikke kan vurderes direkte. Resultatmål A, B og C kan måles kvantitativt med tanke på rekruttering og likestilling (antall elever/deltakere og kvinneandel). Hvorvidt de nye tilbudene kan oppfattes å være attraktive, framtidrettede og relevante for henholdsvis kvinner og menn, vil være gjenstand for kvalitative vurderinger. Man må da vurdere hvorvidt innholdet møter det faglige behovet som næringen vil ha i framtiden.

I utformingen av utdanningene er det viktig at tilbudet er tilrettelagt målgruppene. Siden personer med odell tar over gården forholdsvis sent i livet og gjerne også har en annen utdanning fra før, er det av stor betydning at utdanningssystemet tilbyr ulike måter å tilegne seg de nødvendige kunnskapene på. Man kan derfor anta at utdanningstilbudenes innhold og tilgjengelighet sammen har stor betydning for hvor attraktive de anses å være. Det vil således være gunstig med en miks av tilbud tilpasset både de unge som kommer fra ungdomsskolen, de som overtar gård i voksen alder og de som ønsker en videreutdanning. Mulighetene for å gjennomføre utdanningen over internett, på kveldstid eller i helger vil sannsynligvis bidra til at flere har mulighet til å gjennomføre utdanningen ved siden av annen jobb og familieliv.

4.1 Satsingsområde A: Rekruttering og likestilling

Resultatmål A.1

Ny og attraktiv naturbruksutdanning med næringsfokus tilbys fra skoleåret 2012-2013

Utviklingsarbeidet med naturbruksutdanningene har vært forankret hos fylkesopplæringsjefen og fokuset har for en stor del vært strukturen og det pedagogiske i opplæringsystemet. Utviklingsarbeidet har vært knyttet til naturbruksutdanningen som helhet. Fylkespolitikere påpeker at det er av stor betydning for rekrutteringen til landbruket at naturbruksutdanningen er framtidrettet, næringsbasert og har høy kvalitet (www.oppland.no). Samtidig skal den være fleksibel både i forhold til rekruttering av unge og voksne, og samarbeidet mellom de tre skolene som tilbyr naturbruk skal styrkes.

4.1.1 Resultatmål A.1: Ny og attraktiv naturbruksutdanning

I det følgende gis en omtale av tiltak og endringer ved den enkelte skole med naturbruksutdanning, det vil si Valle, Gausdal og Nord-Gudbrandsdal videregående skoler.

Valle videregående skole

Valle er hovedskolen innen naturbruk, og den tilbyr et treårig utdanningsløp. Skolen har et bredt spekter av fag og programmer innen landbruk- og gartneri, skogbruk, heste- og hovslagerfag, samt anleggsgartner (www.natopp.no). Det gis fagkompetanse i landbruk (agronomutdanning) eller studiekompetanse (studieforberedende naturbruk). Valle har også en satsing på ungdomsbedrifter gjennom Ungt Entreprenørskap, hvor også landbruksrelaterte ungdomsbedrifter blir opprettet. Fra skoleåret 2013/2014 blir det ved Valle tilbudt et nytt 3-årig program innen energi og miljø med realfag. Sistnevnte er utviklet i samarbeid med Høgskolen i Hedmark.

Valle er utpekt av fylkespolitikerne til å bli videreutviklet som lærings- og utviklingsarena for naturbruk, samt innenfor rehabilitering og nybygg (www.oppland.no). Utviklingsarbeidet omfatter alle de tre videregående skolene, selv om Valle er hovedskolen innen naturbruk. Skolens område blir renoveret og bygget ut for å legge til rette for et bedret utdanningstilbud. Ifølge assisterende fylkesopplæringsjef er skolen selv utviklingsleder, men arbeider sammen med blant annet fylkesopplæringsjefen for å videreutvikle den pedagogiske plattformen. Dette gjøres gjennom lærings- og utviklingsteam (LUT) innenfor de ulike fagretningene i naturbruksutdanningen. Teamene består for en stor del av personer fra næringen, og det gjennomføres turer til andre skoler i landet for å få innspill og inspirasjon i utviklingsarbeidet. På Valle arbeides det også med en styrking av arbeidslivsfaget, som innebærer at ungdomsskoleelever utplasseres på Valle for å få innsikt i landbruksfaget. Dette anses som viktig i arbeidet med å rekruttere elever fra ungdomsskolen.

RULL er i begrenset grad direkte involvert i utviklingsarbeidet i teamene ved skolen, ifølge assisterende fylkesopplæringsjef. Derimot påpekes det at RULL har hatt fokus på rekruttering og profilering av naturbruksutdanningen, og at RULL har vært døråpner for tilbudet naturbruk. Ifølge prosjektleder har RULL vært pådriver for opprettelse av LUT og for å prøve ut arbeidslivsfag. RULL har bidratt med finansiering knyttet til å prøve ut arbeidslivsfag, faglig utvikling av faglærere og til utvikling av det nye tilbudet innen energi og miljø fra 2013.

Gausdal videregående skole

Skolen tilbyr utdanningsprogram for naturbruk vg1 og fra høsten 2012 også vg2 innen anleggsgartner- og idrettsanleggsgartnergfag (www.natopp.no). Skolen tilbyr ikke yrkeskompetanse i landbruk, men studieforberedende kompetanse. Anleggsgartner- og idrettsanleggsgartnergfag er et nytt tilbud ved skolen. Det er rettet mot opparbeidning, drift og vedlikehold av større idrettsanlegg, eksempelvis alpinanlegg og golfbaner. Programmet anses å være næringsrettet, og henger sammen kompetansebehov knyttet til regionale satsinger innen større utbygginger av anlegg.

Nord-Gudbrandsdalen videregående skole

Nord-Gudbrandsdalen avd. Otta tilbyr vg1, samt vg2 og vg3 innen landbruk og gartneri. Det kan oppnås både yrkeskompetanse og studiespesialisering ved skolen. Fra 2012 har det blitt utviklet fag innen «naturforvaltning og friluftsliv med fokus på klima og miljø i nasjonalparkrike-satsingen» (www.natopp.no). Fagene for alle tre år vil være rettet mot friluftsliv og klima/miljø i relasjon til Nasjonalparkrikesatsingen. Nord-Gudbrandsdal videregående skole har fått innvilget søknad om å tilby programfaget på vg3 til elever på andre studieforberedende utdanningsprogram på skolen.

Elever til naturbruksutdanning

Det har foregått en utvikling av naturbruksutdanningen i Oppland, både ved opprettelse av nye fagtilbud og ved å videreutvikle eksisterende tilbud. For å undersøke om endringene i naturbruksutdanningen har ført til flere elever, har elevtallene fra syv år tilbake blitt sammenstilt i påfølgende tabell.

Tabell 2. Antallet elever på naturbruksutdanningen (med ungdomsrett) i Oppland fra 2006 til og med 2012. Antallet som søkte utdanningen står i parentes. Det er elevtallet som er brukt i beregningen av andel jenter. Kilde: www.oppland.no og fylkesopplæringsjefen

Trinn	Elever (søkere)	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013*
Vg1	Antall elever	81 (81)	87 (84)	61 (59)	67 (66)	79 (81)	69 (75)	73 (67)
	Andel jenter	53 %	60 %	51 %	61 %	56 %	54 %	38 %
Vg2	Antall elever	67 (73)	55 (57)	67 (72)	58 (60)	63 (60)	62 (61)	65 (61)
	Andel jenter	63 %	55 %	61 %	53 %	60 %	52 %	51 %
Vg3	Antall elever	33 (31)	46 (38)	32 (24)	33 (28)	36 (31)	24 (28)	26 (31)
	Andel jenter	55 %	70 %	63 %	55 %	53 %	63 %	50 %
Totalt	Antall elever	181 (185)	188 (179)	160 (155)	158 (154)	178 (172)	155 (164)	164 (159)
	Antall jenter	105	101	92	90	101	84	74
	Andel jenter	58 %	54 %	58 %	57 %	57 %	54 %	45 %

*Antall søkere som har takket ja til tilbud samt søkere som har fått tilbud i 2. opptak.

Som vi ser varierer elevtallene fra år til år. Flest elever var det imidlertid i skoleåret 2007-2008. Avvikene mellom hvor mange som søker og hvor mange som faktisk begynner på utdanningen, varierer i begge retninger.

RULL hadde pågått i overkant av et halvt år ved søknadsfristen for skoleåret 2011-2012. Det hadde i løpet av denne tiden ikke blitt igangsatt noen mobilisering for å øke rekrutteringen til naturbruk. Man kan derfor ikke forvente noen stor effekt av prosjektet for dette skoleåret. Som vi ser av tabellen var det også et lavt antall elever dette skoleåret, og nedgangen fra året før var forholdsvis stor.

Når det gjelder den potensielle søkermassen for skoleåret 2012-2013, hadde den i stor grad kunnet bli påvirket av markedsføringsaktiviteter gjennom RULL. Ved søknadsfristen for dette skoleåret hadde prosjektet gjennomført flere aktiviteter, som rekrutteringskampanje og studietur for rådgivere i ungdomsskolen. Disse aktivitetene er nærmere beskrevet under innsatsområde D. Elevtallet økte fra året før, selv om økningen ikke var stor. Økningen var så liten at det er umulig å si om den skyldtes «naturlige svingninger» i søkermassen eller aktiviteter i regi av RULL. Ifølge assisterende fylkesopplæringsjef er det ledige plasser på naturbruk ved alle skolene, og situasjonen er at alle som søker kommer inn.

Når det gjelder fordelingen av elever mellom gutter og jenter, ser vi at flertallet av elevene er jenter på alle klassetrinn og for alle skoleårene. Unntaket er skoleåret 2012-2013. Ifølge fylkesopplæringsjefen er det hestefaget og mulighetene for studiespesialisering som tiltrekker seg flest jenter. Dette bekreftes ved at andelen jenter er størst ved Valle, hvor man kan ta hestefag og studieforberevende naturbruk. For

skoleåret 2012-2013 var nesten alle som søkte den nye vg2 på Gausdal gutter, noe som gjorde at andelen jenter for dette skoleåret krøp ned til 45 prosent.

Tabell 3. Oversikt over elever fordelt på programområder og kjønn for skoleåret 2012-2013 (søkere som takket ja til plass og søkere med tilbud etter 2. opptak). Kilde: Assisterende fylkesopplæringsjef

Skole	Nivå	Programområde	Kvinne	Mann	Totalt
Gausdal	1	Naturbruk	4	13	17
	2	Anleggsgartner- og idrettsanl.	1	8	9
Valle	1	Naturbruk	24	32	56
	2	Anleggsgartner- og idrettsanl.	2	8	10
	2	Heste- og hovslagerfag	19	0	19
	2	Landbruk og gartner næring	9	8	17
	2	Skogbruk	2	8	10
	3	Landbruk	3	8	11
	3	Studieforberedende naturbruk	10	5	15
Total			74	90	164

Gausdal ser ut til å få 9 elever til det nye utdanningstilbudet innen anleggsgartner- og idrettsanlegg fag.

Nord-Gudbrandsdalen videregående skole har hatt en kraftig reduksjon i elevtallet på naturbruk fra omtrent fem år tilbake og fram til i dag. Nord-Gudbrandsdalen hadde ingen elever på naturbruksutdanningen året 2011-2012 og får heller ingen for 2012-2013. Det var med andre ord ingen søkere til vg2 og vg3 til tross for at tilbudet har blitt fornyet. Den lave interessen forklares av rektoren (Rindhølen, pers.med.) med at naturbruksutdanningen står svakt i regionen, og at elevene i større grad velger naturforvaltning som programfag gjennom studiespesialisering og idrettsfag. Oppland Bondelag (Simengård, pers.med.) tror at et samarbeid med naturbruksutdanningen i Nord-Hedmark vil kunne styrke denne utdanningsretningen i fjellregionen.

4.1.2 Måloppnåelse

Evaluerings spørsmål og indikatorer som ligger til grunn for vurdering av måloppnåelsen for innsatsområde A, rekruttering og likestilling går fram av tabell Tabell 4.

Tabell 4. Evalueringsspørsmål og indikatorer for vurdering av måloppnåelse for innsatsområde A, rekruttering og likestilling.

Evalueringstema	Evalueringsspørsmål	Evalueringsgrunnlag / indikator
A.1.0 Gjennomføring i forhold til plan	Er tiltaket gjennomført etter plan?	Milepælsrapportering
A.1.1 Rekruttering	Oppfattes utdanningen å være attraktiv?	Har rekrutteringen til naturbruksutdanningene økt? Er utdanningen tilpasset ulike målgrupper gjennom tilpasning av undervisningstid og -sted?
A.1.2 Kompetanse og utdanning	Møter innholdet i utdanningene landbrukets og samfunnets behov for kunnskap og kompetanse?	Utvikler utdanningen drifts- og fagkompetanse? Utvikler utdanningen bonden som selvstendig næringsdrivende? Gir utdanningen kompetanse om omstilling og innovasjon? Gir utdanningen kompetanse om nye næringer? Gir utdanningen kompetanse om praktisk gårdsarbeid og bruk av maskiner (Jenter) Gir utdanningen kompetanse om økologisk landbruk? Gir utdanningen kompetanse om landbruket som del av klimaløsningen? Gir utdanningen kompetanse om bioøkonomi?
A.1.3 Likestilling	Har landbruksutdanning blitt mer attraktiv for kvinner?	Hvordan er kjønnsfordelingen blant elever/studenter? Appellerer fagtilbudet til begge kjønn? Utfordrer fagplanen etablerte kjønnsrollemønstre?

Gjennomføring i forhold til plan

Naturbruksutdanningen i Oppland er i en fase med videreutvikling for å gjøres mer attraktiv, blant annet gjennom arbeidet i Lærings- og utviklingsteamene. Det har blitt etablert nye tilbud ved skolene Gausdal og Nord-Gudbrandsdalen, og kommer nytt tilbud ved Valle videregående. Resultatmålet for innsatsområdet A er dermed oppfylt.

Rekruttering

Det er usikkert hvorvidt RULL har bidratt til økt rekruttering til naturbruksutdanningene. Elevtallene har svingt jevnt opp og ned de siste årene, slik at deler av økningen for 2012 kan ha vært «naturlige svingninger». Man kan imidlertid tenke seg at RULL har hindret en fortsatt nedgang i elevtallet.

Kompetanse og utdanning

Det nye tilbudet om vg2 i Gausdal, som også fantes på Valle fra før, vurderes til å være relevant med tanke på næringsutvikling i regionen. Tilbudet er knyttet til turistdestinasjoner slik som alpinanlegg.

Det nye tilbudet i vg2 og vg3 i Nord-Gudbrandsdalen anses også å være relevant for de muligheter som ligger i regionen knyttet til nasjonalparkene. Denne vurderingen gjøres under forutsetning av at vinklingen i fagene ikke er tradisjonelle i forhold til naturforvaltning og friluftsliv, men derimot er rettet mot samspillet bruk og vern av naturområdene, samt utfordringer og muligheter knyttet miljø- og klimaproblematikk. Ifølge prosjektleder har det fra skolens side blitt gjort et godt utviklingsarbeid og de har arbeidet målbevisst for å forankre studiet i lokalsamfunnet. Det har imidlertid vært noe kort tid for å markedsføre tilbudet til ungdomsskoleelever og ovenfor foreldrene, som man vet er viktige i ungdommenes skolevalg. Til tross for dårlig oppslutning vil tilbudet bli videreført, og det vil bli gjort et grundigere markedsføringsarbeid før neste søknadsfrist.

Foruten de to nye tilbudene ved Gausdal og Nord-Gudbrandsdalen, vil det bli tilbudt program innen energi og miljø ved Valle fra 2013. Denne utdanningen har potensiale til å være framtidsrelevant. I tillegg foregår det en videreutvikling av utdanningene ved Valle videregående skole. Dette gjøres for å skape et bedre pedagogisk læringsmiljø knyttet til de allerede eksisterende programområdene ved skolen.

Generelt gis det ikke inntrykk av at utviklingen innen naturbrukssutdanningen går i retning av å inkludere et bredere spekter av landbruksrelaterte næringer - eller bygdenæringer – eller økt innslag av kunnskap om økologisk drift, som er noen av temaene som nevnes i stortingsmeldingen fra 1999. I den nye meldingen er dette vektlagt ytterligere ved at det skrives at «kompetanse innen miljø- og klimavennlig næringsutvikling vil være nødvendig for at bedrifter skal være konkurransedyktige i framtiden» (Boks 11.3.). Kunnskap om bioøkonomien er viktig i så måte.

Likestilling

Målsettingen i arbeidet med likestilling er å få flere jenter og kvinner til å velge landbruksutdanning og landbruksrelaterte yrker. Allerede før RULL startet opp var det en overvekt av jenter som søkte seg til naturbrukssutdanningene i Oppland, spesielt til Valle. Dette skyldes hestefaget på Valle, hvor samtlige elever er jenter. Skolen i Nord-Gudbrandsdalen har hatt en overvekt av gutter. Gausdal har en jevnere fordeling mellom gutter og jenter, men de siste 3 årene har det vært flest gutter. Det nye programområdet anleggsgartner og idrettsanleggsgfag ved Gausdal tiltrekker helt tydelig gutter, slik faget også gjør ved Valle. Det har ikke blitt gjort spesielle tiltak for å få jenter til i større grad å søke seg til den tradisjonelle naturbrukssutdanningen. Ifølge assisterende fylkesopplærings sjef har det heller ikke blitt utviklet utdanningstilbud med tanke på å fremme næringsvirksomhet som gjerne er mest attraktive for kvinner, slik som innen tradisjon og kulturformidling (jf. Stortingsmelding nr. 19).

4.2 Satsingsområde B: Høyere utdanning og forskning

Satsingsområde B har følgende resultatmål:

Resultatmål B.1

Fagkurs i landbruket inngår som utdanningsmoduler på ulike nivå i utdanningssystemet i Oppland/Innlandet fra studieåret 2012/2013

Resultatmål B.2

En næringsrettet/fri bachelor hvor moduler og studier for tilleggsnæringer inngår som mulige byggeklosser tilbys fra studieåret 2012/13

Resultatmål B.3

Søknad til Regionale forskningsfond (RFF)

Det har vært en egen arbeidsgruppe for høyere utdanning, med representanter blant annet fra Høgskolen i Hedmark. En oversikt over deltakerne i arbeidsgruppen er gjengitt i vedlegg 1.

RULL samarbeider med det nasjonale prosjektet «Rett landbrukskompetanse» for å spre informasjon om høyere utdanning innen landbruksfag, se kapittelet om satsingsområde D.

4.2.1 Resultatmål B.1: Fagkurs i landbruket

Oppland fylkeskommune har gjennom RULL samarbeidet med Høgskolen i Hedmark om å utvikle en ny studiestruktur for små og praksisnære kurs. Kursene har bygget på allerede eksisterende opplæringer som ble gjennomført i regi av næringslivsaktører (www.oppland.no). Norsvinskolen (Norsvin) og Storfeskolen (Geno) har blitt prøvd ut skoleåret 2011/2012, selv om målet var å starte opp først året etter. Kursene brukes som byggeklosser i bachelorløp eller i etter- og videreutdanning. De deltakerne som ønsker å få godkjent kursene som høyskolekurs med studiepoeng, må har et noe mer omfattende pensum enn de øvrige deltakerne og en bestått eksamen, ifølge lederen av arbeidsgruppen (Endrerud, pers.med.). Midlene til utvikling og formalisering av kursene er gitt fra RULL og Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL), og omtales å være tilpasset framtidens behov for næringsutøvere i landbruket og tilknyttede næringer (www.oppland.no). Andre kurs som ønskes etablert fra høsten 2012 er bonden som bedriftsleder, grashøstingsteknikk, traktorteknikk, samt helse, miljø og sikkerhet ved bruk av landbruksmaskiner.

Kursene ble markedsført på hjemmesidene til samarbeidspartnerne, men fristene for påmelding var korte. Det har også vært avisoppslag om tilbudet. Tabellen under viser hvor mange som deltok på de første kursene høsten og vinteren 2011/2012.

Tabell 5. Antall deltakere og antall kvinner i Norsvinskolen og Storfeskolen. Kilde: Endrerud, pers.med., Norsvinskolen og Storfeskolen/GENO

Kurs	Ant. deltakere totalt	Ant. kvinner totalt	Ant. deltakere m/ eksamen	Ant. kvinner m/ eksamen
Norsvinskolen	24	11	6	4
Storfeskolen	25	7	7	4

Som vi ser av tabellen, er det omkring ¼ som velger å gjennomføre kursene som høyskolekurs og få studiepoeng. Flertallet av disse er kvinner. Av de som gjennomfører kurset på tradisjonell måte, er flertallet menn.

Høgskolen i Hedmark er i ferd med evaluere kursene som har blitt holdt. Intensjonen er å kunne tilby kursene jevnlig. Det planlegges å lansere de nye kurstilbudene på landbruksorganisasjonenes konferanser, slik som på Bondelagets HMS-konferanse.

4.2.2 Resultatmål B.2: Næringsrettet/fri bachelor

Arbeidsgruppen for høyere utdanning har sett på mulighetene for å utvikle en næringsrettet/fri bachelor. Det har imidlertid vist seg vanskelig å få til et eget, nytt studieløp. Det understrekes imidlertid av lederen for arbeidsgruppen fra Høgskolen at det er mulig å skreddersy studieplaner i samarbeid med studenten, men da innenfor et gitt studieprogram (Endrerud, pers.med.).

For øvrig påpeker en av representantene fra arbeidsgruppen at det er vage formuleringer om høyere utdanning i den nye stortingsmeldingen om landbruk (Endrerud, pers.med.). En sterkere vektlegging og prioritering av smale og spesialiserte utdanninger framheves som nødvendig i framtiden. Situasjonen nå er eksempelvis at studiet for økologisk landbruk på Høgskolen i Hedmark er lagt ned, til tross for at det er et nasjonalt mål om 15 prosent økologisk produksjon. Det skal imidlertid innværende år tilbys et nett-/samlingsbasert årskurs i økologisk landbruk og det arbeides med å etablere et masterstudium i bærekraftig landbruk, ifølge prosjektleder for RULL.

4.2.3 Resultatmål B.3: Forskningsprosjekt

Det ble påbegynt en søknad til Regionalt forskningsfond Innlandet, hvor blant annet Østlandsforskning, Fylkesmannen og fylkeskommunen var samarbeidspartnere. Søknaden om et større forskningsprosjekt ble imidlertid ikke fullført, men erstattet av ”ringvirkningsanalyse” som nå er under utarbeiding.

4.2.4 Måloppnåelse

Evaluerings spørsmål og indikatorer som ligger til grunn for vurdering av måloppnåelsen for innsatsområde B, høyere utdanning og forskning vises i Tabell 6.

Tabell 6. Evaluerings spørsmål og indikatorer for vurdering av måloppnåelse for innsatsområde B, høyere utdanning og forskning.

Evalueringsstema	Evaluerings spørsmål	Evalueringsgrunnlag / indikator
B.1.0-B.3.0 Gjennomføring i forhold til plan	Er tiltaket gjennomført etter plan?	Milepælsrapportering
B.1.1-B.3.1 Rekruttering	Oppfattes utdanningen å være attraktiv?	Har rekrutteringen til utd. økt?
		Er utdanningen tilpasset ulike målgrupper gjennom tilpasning av undervisningstid og -sted?
B.1.2-B.3.2 Kompetanse og utdanning	Møter innholdet i utdanningene landbrukets og samfunnets behov for kunnskap og kompetanse?	Utvikler utdanningen drifts- og fagkompetanse?
		Utvikler utdanningen bonden som selvstendig næringsdrivende?
		Gir utdanningen kompetanse om omstilling og innovasjon?
		Gir utdanningen kompetanse om nye næringer?
		Gir utdanningen kompetanse om praktisk gårdsarbeid og bruk av maskiner (Jenter)
		Gir utdanningen kompetanse om økologisk landbruk?
		Gir utdanningen kompetanse om landbruket som del av klimaløsningen?
		Gir utdanningen kompetanse om

		bioøkonomi?
B.1.3-B.3.3 Likestilling	Har landbruksutdanning blitt mer attraktiv for kvinner?	Hvordan er kjønnsfordeling blant elever/studenter?
		Appellerer fagtilbudet til begge kjønn?
		Utfordrer fagplanen etablerte kjønnsrollemønstre?

Gjennomføring i forhold til plan

Resultatmål B.1 om å etablere fagkurs i landbruket har blitt gjennomført, og det til og med tidligere enn planlagt. Resultatmål B.2 om å etablere en næringsrettet/fri bachelor har blitt forsøkt gjennomført fra RULL sin side, men har vist seg vanskelig å bringe i havn på grunn forhold knyttet til høgskolesystemet. Resultatmål B.3 søknad om forskningsprosjekt har ikke blitt gjennomført.

Rekruttering

Fagkursene er korte, konsentrerte og praksisnære. De inneholder 1-3 samlinger, og øvrig pensum leses hjemmefra. Denne arbeidsformen kan man anta at oppleves som forholdsvis fleksibel sett fra potensielle deltakere sin side.

På begge de gjennomførte kursene var det ifølge leder i arbeidsgruppen flere som hadde, eller skulle i gang med ny virksomhet. I tillegg var det deltakerne som allerede var i bransjen og deltakere fra større virksomheter, skoler og offentlig sektor. Noen av de som planla ny virksomhet hadde annen utdanning fra før. Ut fra denne sammensetningen av deltakere er det sannsynlig at kursene bidrar til å øke rekrutteringen innen husdyrhold, eller i alle fall bedrer deltakernes utsikter til å lykkes og å bli i virksomheten. Det er i denne sammenheng viktig å være klar over at Norsvinskolen og Storfeskolen eksisterte før RULL, men at disse kursene nå også kan gjennomføres som formaliserte kurs.

Kompetanse og utdanning

Kursene er basert på et samarbeid mellom det formaliserte utdanningssystemet og næringslivet, noe som kan sies å være nyskapende. Motivasjonen er et ønske om å øke kompetansen i næringen, og at flere skal bli fristet til å ta næringsrettede kurs når det gir uttelling i form av studiepoeng. Dette er positivt spesielt dersom vi antar at næringen har oversikt over hvilken kompetanse fagfeltet har behov for ikke bare på kort sikt, men også på lengre sikt.

Kursene som har blitt gjennomført kan sies å være av tradisjonell art med fokus på avl og husdyrproduksjon. Kursene som tilbys fra høsten 2012 har i tillegg fokus på teknikk, maskiner og HMS. Således bidrar kursene til å gi økt drifts- og fagkompetanse, samt kompetanse i bruk av maskiner og forebygging av yrkesskader. Når man ser på bakgrunnen for hvilke kurs som er videreutviklet til å gi studiepoeng, henger dette tett sammen med hvilke samarbeidspartnere fra næringslivet som grep sjansen i forhold til et samarbeid med Høgskolen.

Det er likevel tydelige nasjonale føringer i forhold til behovet for kompetanse innen økologisk landbruk og innen klima- og miljøvennlig næringsutvikling. Det sistnevnte er spesielt vektlagt i den siste meldingen som kom våren 2012, altså før de nye kursene var ferdigutviklet. Her nevnes ulike felt der det er behov for kompetanse og som gir nye utviklingsmuligheter for landbruk og bygder.

Likestilling

Flertallet av de som gjennomfører kurset på tradisjonell måte er menn. På studiested Blæstad har det tradisjonelt vært flest gutter på grunn av den tekniske vinklingen i utdanningen som tilbys der. Det har fra Høgskolens side vært mest fokus på i det hele tatt å få inn studenter til de ulike studietilbudene heller enn å rekruttere kvinner. Følgelig har det i utviklingen og markedsføringen av kurstilbudet, ikke vært spesiell fokus på å tiltrekke kvinner. Når det gjelder bruk av maskiner som er ett av kursene som tilbys, er det imidlertid påpekt i meldingene fra Stortinget at jenter trenger mer kompetanse på dette for å kunne drifte en gård. Vi ser likevel at flertallet av de som tar kurset med studiepoeng er kvinner. Dette henger godt sammen med det generelle bildet om at kvinner i landbruket generelt har høyere utdanning enn mennene.

4.3 Satsingsområde C: Agronomutdanning for voksne

Satsingsområde C har følgende resultatmål:

Resultatmål C.1:

Voksenagronom tilbys i 2011, søknadsfrist 1. juni 2011

Målet for dette innsatsområdet var at det skulle tilbys agronomutdanning for voksne fra høsten 2011, noe som ble gjennomført etter planen (www.oppland.no). Det har vært en egen arbeidsgruppe for voksenagronom, ledet av karrieresenteret i Nord-Gudbrandsdalen. Også Fylkesmannen har vært involvert i utviklingsarbeidet sammen med blant annet aktører fra næringen.

4.3.1 Resultatmål C.1: Voksenagronom

Målgruppen for voksenagronom er hovedsakelig personer som har overtatt eller skal overta gård, men som ikke har landbruksfaglig utdanning. Opplegget i utdanningen er bygget på et pilotprosjekt i Nord-Gudbrandsdalen som ble gjennomført i et samarbeid med karrieresenteret. Utdanningen gjennomføres som et deltidsstudium over 2 år og følger de nasjonale læreplanene for programområdene vg2 landbruk og gartnere og vg3 landbruk. Opplæringen er nettbasert med forelesninger og videokonferanser på kveldstid, i tillegg til 7 helgesamlinger per skoleår. Opplæringen er inndelt i seks tematiske moduler: plante, husdyr, skog/utmark, gardsdrift/økonomistyring, bygning/teknikk/klima og miljø, samt næringsutvikling. Ulike aktører er involvert i gjennomføringen av modulene, og eksempelvis har SKI stått for den praktiske delen av skog/utmark-modulen (Skagestad, pers.med.).

Voksenagronom er et stort og viktig satsingsområde innenfor RULL, ifølge prosjektleder. Hos fylkeskommunen brukes både ekstraordinære midler, utviklingsmidler og RULL-midler for å kunne tilby utdanningen. Det er valgt å ha egenandel for å delta, men denne er forholdsvis lav. Dette er gjort for å sikre forpliktelse, samtidig som at prisnivået ikke skal utgjøre en barriere for å gjennomføre utdanningen.

Det har blitt reklamert for utdanningen på aktuelle nettsteder, gjennom media (TV, radio, avis) og gjennom landbruksorganisasjonene, karrieresentrene i hver region og andre nettverk. Ifølge assisterende fylkesopplæringsjef har rollemodellene vært jenter i eksempelvis TV-innslag. Ved oppstart høsten 2011 var det stor interesse for utdanningen og ventelister for å få begynne. Tabellen under viser søknaden og deltakelsen på voksenagronom.

Tabell 7. Antall søkere og deltakere på voksenagronom i 2011 og 2012.

Antall	2011-2013	2012-2014
Antall søkere	50 pers.	59 pers.
Antall tatt inn	37 pers.	26 pers.
Andel kvinner	40 %	38 %

Opprinnelig var det satt en grense på 15 deltakere i 2011, men det var hele 50 søkere til plassene. Fylkeskommunen valgte da å utvide antall plasser, slik at 37 av søkerne fikk plass. 40 prosent av de som startet utdanningen i 2011 var kvinner. I 2012 var også interessen for utdanningen stor og 59 personer søkte. Av disse har 26 fått plass. Andelen kvinner for oppstart høsten 2012 er 38 prosent.

Oppland fylkeskommune deltar i et nasjonalt nettverk for agronomutdanning for voksne. Organiseringen med oppdeling i moduler er unik i landet, og er sannsynligvis mye av årsaken til suksessen, ifølge prosjektleder. Videre forklares det at oversøkingen til voksenagronom har hatt positiv effekt på naturbruksutdanningen generelt. Den nye gruppen voksne elever stiller andre krav og gir nye innfallsvinkler til utdanningen. Ifølge assisterende fylkesopplæringsjef har RULL og utviklingen av voksenagronom ført til mer faglig samarbeid mellom de tre skolene på rektor- og lærernivå. Videre fortelles det at RULL har vært sentral i utviklingen av agronomutdanningen for voksne.

4.3.2 Måloppnåelse

Evaluerings spørsmål og indikatorer som ligger til grunn for vurdering av måloppnåelsen for innsatsområde C, agronomutdanning for voksne vises i Tabell 8.

Tabell 8. Evaluerings spørsmål og indikatorer for vurdering av måloppnåelse for satsingsområde C, agronomutdanning for voksne.

Evaluerings tema	Evaluerings spørsmål	Evaluerings grunnlag / indikator
C.1.0 Gjennomføring i forhold til plan	Er tiltaket gjennomført etter plan?	Milepælsrapportering
C.1.1 Rekruttering	Oppfattes utdanningen å være attraktiv?	Har rekrutteringen til utdanningene økt? Er utdanningen tilpasset ulike målgrupper gjennom tilpasning av undervisningstid og -sted?
C.1.2 Kompetanse og utdanning	Møter innholdet i utdanningene landbrukets og samfunnets behov for kunnskap og kompetanse?	Utvikler utdanningen drifts- og fagkompetanse? Utvikler utdanningen bonden som selvstendig næringsdrivende? Gir utdanningen kompetanse om omstilling og innovasjon? Gir utdanningen kompetanse om nye næringer? Gir utdanningen kompetanse om praktisk gårdsarbeid og bruk av maskiner (Jenter) Gir utdanningen kompetanse om økologisk landbruk? Gir utdanningen kompetanse om landbruket som del av klimaløsningen?

		Gir utdanningen kompetanse om bioøkonomi?
C.1.3 Likestilling	Har landbruksutdanning blitt mer attraktiv for kvinner?	Hvordan er kjønnsfordeling blant elever/studenter?
		Appellerer fagtilbudet til begge kjønn?
		Utfordrer fagplanen etablerte kjønnsrollemønstre?

Gjennomføring i forhold til plan

Etablering av agronomutdanning er gjennomført, og således er resultatmål C oppfylt etter planen.

Rekruttering

Utdanningen framheves å være tilrettelagt og attraktiv for den voksne målgruppen blant annet ved at den er delt inn i moduler. Pågangen til utdanningen har vært overveldende, og ikke alle har kommet inn. Tilbudet med voksenagronom har uten tvil gjort det lettere for personer med annen utdanning å opparbeide seg den nødvendige kompetansen for å gå inn i landbruket. Således har dette tiltaket etter all sannsynlighet bidratt til å øke rekrutteringen både til landbruksutdanningene og til landbruksnæringen.

Kompetanse og utdanning

Etablering av voksenagronom har som tidligere nevnt, gitt mulighet til å øke kompetansen til personer som sannsynligvis ellers ikke ville opparbeidet seg tilsvarende landbruksfaglig kompetanse. Voksenagronom følger læreplanene for naturbruksutdanningen. Således er det ikke spesiell fokus på eksempelvis økologisk landbruk eller landbruket som en del av klimaløsningen, omstilling eller innovasjon, som er noen av de utpekte temaområdene i nasjonale føringer for framtidig kompetansebehov.

Likestilling

I 2011 var 40 prosent av de som begynte på voksenagronom kvinner, mens andelen i 2012 var 38 prosent. Denne andelen er nær myndighetenes mål om at kvinneandelen i eierskap, næringsutøvelse og deltakelse i styrende organer i landbruket skal være 40 prosent. Vi forutsetter at målet om 40 prosent kvinneandel er overførbart til utdanningsløpet.

4.4 Satsingsområde D: Informasjon, profilering og omdømme

Satsingsområde D har følgende resultatmål:

Resultatmål D.1:

Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor

I oppsummeringen fra idésamlingen før oppstart av RULL påpekes behovet for en statusheving for utdanningsstedene for naturbruk, samt å synliggjøre mulighetene utdanningen gir utover det å bli gårdbruker. I tillegg er det behov et bedre omdømme for hele landbruksnæringen.

Våren 2011 ble det opprettet en arbeidsgruppe innen informasjon, profilering og omdømmebygging ledet av Oppland Bondelag. Se vedlegg 1 for fullstendig oversikt over deltakerne i gruppen. Gruppen har utarbeidet en informasjons- og kommunikasjonsstrategi med bakgrunn i at det er behov for å synliggjøre arbeidsmulighetene innen landbruksfaglig sektor, jf. blant annet Landbrukets Utredningskontor (Hillestad, 2009). Strategien påpeker at det er viktig å synliggjøre bredden av muligheter innen grønn sektor. Målgruppene for informasjons- og kommunikasjonsarbeidet er rådgivere og elever i ungdomsskolen og videregående skole, samt deres foreldre. Også tillitsvalgte i næringen er i målgruppen.

Behovet for mer kunnskap om utdanningene innen grønn sektor underbygges av en elevundersøkelse foretatt ved ungdomsskolene i Oppland høsten 2011 (Lerfald & Alnes, 2012). Hensikten med undersøkelsen var å se om elevene visste om mulighetene innenfor landbruksrelaterte utdanninger og jobbmuligheter, og hvordan de stiller seg til å velge naturbruk på videregående skole. Undersøkelsen viser at elevene ikke synes de har nok informasjon om naturbruk. Det er bare omtrent 3 prosent av de elevene som svarer som oppgir at de skal søke naturbruksutdanning. Samtidig er det godt over 10 prosent som sier at de kanskje eller ikke vet om de vil søke naturbruksutdanning, slik at dette kan tolkes som potensielle søkere dersom de for mer kunnskap om utdanningen og videre muligheter. Når det gjelder elevenes formening om hva man kan jobbe med etter å ha gått naturbruksutdanningen, er det svært mange som mener at utdanningen er for de som vil jobbe med skog, bli gårdbruker eller vil jobbe med klima- og miljø. Undersøkelsen viser dessuten at det er forholdsvis mange som kanskje kunne tenke seg å skape sin egen arbeidsplass. Et annet viktig funn i undersøkelsen er at det er familien som er viktigst når det kommer til å gi råd om utdanningsvalg, men også rådgiverne på skolen blir hørt på. Undersøkelsen viser videre at de mediene som er mest bruk i forhold til skole og utdanningsvalg er facebook eller andre sosiale medier. Men også ulike nettsteder som Wikipedia, aviser og TV blir mye brukt. Denne undersøkelsen kan gi indikasjoner for RULL sin satsing innenfor informasjon, profilering og omdømme, og kanskje også for innholdet i utdanningen.

4.4.1 Resultatmål D.1: Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor

I regi av RULL er det gjennomført flere tiltak og aktiviteter for å øke kunnskapen om naturbruksutdanningene, hovedsakelig rettet mot elever og rådgivere ved skolene. I det følgende gir vi en nærmere gjennomgang og vurdering av disse.

Rådgivere på ungdomsskolen

Ifølge informasjons- og kommunikasjonsstrategien er målet at «rådgiverne skal ha god kunnskap om og være entusiastiske i forhold til grønne utdannings- og karrieremuligheter». Det skisseres ulike strategier og tiltak for nå dette målet.

Det er lokalisert én rådgiver på fylkeshuset og én i hver av de seks regionene i tilknytning til karrieresentrene. Totalt er det 24 ungdomsskoler i fylket. Fylkeskommunen arrangert en fagdag for rådgiverne i mai 2012. Målet med turen var ifølge invitasjonen «økt forståelse av landbrukets betydning for samfunnsutviklingen, behovet for rekruttering til grønne studier og innblikk i grønne studietilbud». Dagen inneholdt bedriftsbesøk hos Bioforsk Apelsvoll og Valle videregående skole. Hos Bioforsk ble det holdt et foredrag om behovet for mer mat globalt, samt mat, vann og energi sin betydning for samfunnsutviklingen. På Valle videregående skole møtte rådgiverne elever og ansatte fra de tre videregående skolene med naturbruksutdanning i Oppland. Arrangementet betegnes å ha vært svært vellykket med deltakelse av nærmere 40 rådgivere fra hele fylket. Også landbruksorganisasjonene deltok på arrangementet og holdt i tillegg et avslutningsinnlegg.

Figur 1. Rådgivere på fagdag om naturbruk. Foto: Morten Kleven.

Elever på ungdomsskolen

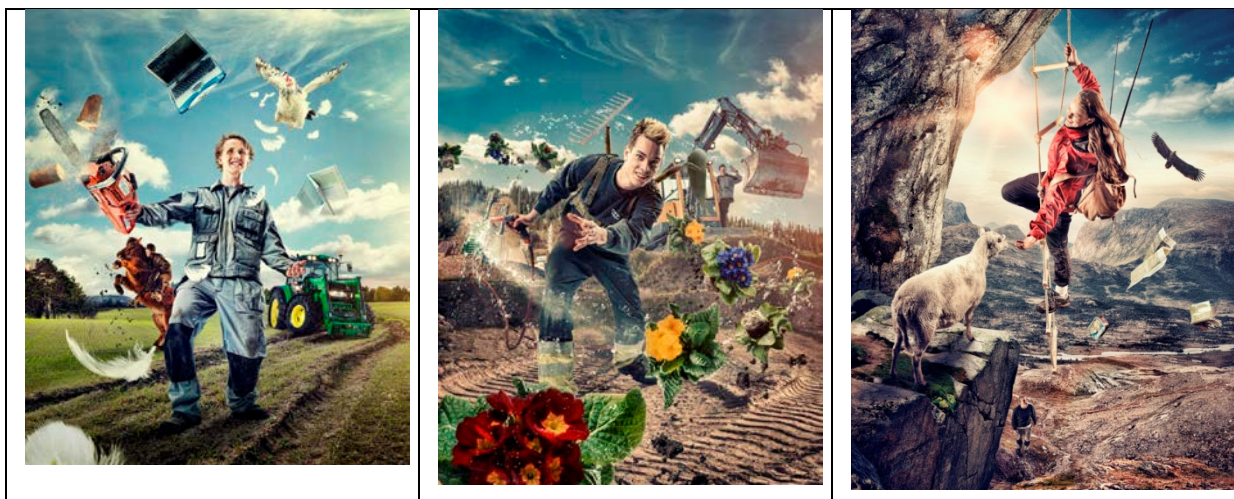
Målet er ifølge informasjons- og kommunikasjonsstrategien at «elever i ungdomsskolen skal ha god kunnskap om og en positiv holdning til grønn utdanning».

Elever fra ungdomsskolen har vært utplassert på naturbruksskolene for å se hva utdanningen innebar. Ungdomsskolene har dessuten lenge hatt tradisjon for partnerskap med næringsmiddelbedrifter, gårdbrukere og landbruksorganisasjonene hvor elevene får besøke virksomhetene. Ifølge Oppland Bondelag (Simengård, pers.med.) har de gjennom sitt engasjement i RULL arbeidet for å øke omfanget av hospiteringen hos grønne bedrifter, men etter signaler fra skolene er tidsbruken ved dette for stor og arbeidet dermed lagt ned.

RULL har på ulike måter brukt internett og sosiale medier for å spre kunnskap om og friste ungdom til naturbruksutdanning. Det har blitt utviklet en hjemmeside for naturbruksutdanningene i Oppland, www.natopp.no. Her kan man lese om utdanningsmulighetene innen naturbruk ved de tre videregående skolene med dette tilbudet. Det er knyttet bloggere som gjennomfører utdanningen til nettstedet, og én av de fem bloggerne gjennomfører voksenagronom. Det ble også opprettet en egen gruppe på facebook i begynnelsen av 2012.

Våren 2012 ble det gjennomført en rekrutteringskampanje. Kampanjen skulle bidra til mer oppmerksomhet om naturbruk, og øke kunnskapen om naturbruk som utdanningsvei og hvilke karrieremuligheter dette gir (Ingvaldsen, 2012). Målet var å få flere ungdomsskoleelever til å søke seg til naturbruksutdanningene. Målgruppen var således primært elever i ungdomsskolen, men også foreldre og rådgivere var målgrupper for kampanjen.

Figur 2. Rekrutteringskampanje for naturbruksutdanning. Foto: Jens Haugen.

Elever ved naturbruksutdanningene var hovedaktører i kampanjen, og mottoet var ”Om du trives er det ingen grenser for hva du kan få til”. Kampanjen framstår som frisk og man får inntrykk av at utdanningen er spenstig. Via www.natopp.no kan man se ”bakom-film” fra billedtakingen hvor elevene forteller om hvorfor de valgte naturbruk. De tre elevene som er med i kampanjen er også bloggere på www.natopp.no. Bloggerne tar eksempelvis opp tanker de har rundt yrkesvalg og skolegang, noe som nok mange andre ungdommer vil kjenne seg igjen i.

Det blir brukt både jenter og gutter som rollemodeller i kampanjen, tilsynelatende i en rimelig fordeling (to gutter og en jente er hovedaktører). Jenta er representant for den nye linja med naturforvaltning og friluftsliv og guttene fronter mer tradisjonelle landbruksfag og maskiner. På hjemmesiden www.natopp.no er det fem bloggere og tre av disse er jenter. De to guttene og en av jentene er de samme som er rollemodeller i rekrutteringskampanjen. En av kvinnene går voksenagronom. Hun gjennomfører utdanningen etter først å ha utdannet seg og arbeidet i et annet yrke, og stiftet familie. Denne type rollemodeller kan man anta at vil virke positivt inn på eventuelle andre kvinner som vurderer å gå inn i landbruket selv om de er i et annet yrke.

Det er også utarbeidet skriftlig materiell i form av plakater, roll-up, brosjyrer og postkort til alle 9. og 10. klassinger i Oppland. Rådgiverkoordinatorene kan bruke materialet i sin skolering av rådgiverne på ungdomsskolene. Også landbruksorganisasjonene og andre som arbeider med rekruttering til naturbruksutdanningene kan bruke materialet.

Det meste av materialet som er utarbeidet har de samme unge elevene i aksjon med ting og tang virvlede rundt seg. Dette medfører en gjenkjennelighet, som sannsynligvis vil virke positivt inn på målgruppen. Kampanjen har fått oppmerksomhet i aviser (Nationen, regionaviser og lokalaviser), radio og TV. Det har vært helsides annonser i regionavisene. Kampanjen har dessuten blitt presentert på ulike relevante møtearenaer.

Ulike aktører var involvert i utformingen av kampanjen. Det ble arrangert en samling hvor hovedmålet var å få innspill på hva en rekrutteringskampanje rettet mot elever på ungdomsskolen burde legge vekt på og hva den skulle formidle. På samlingen var prosjektledere for Velg skog og Velg landbruk, Mjøsen, Oppland Bondelag, Oppland Bonde- og småbrukarlag, Fylkesmannen i Oppland, Høgskolen i Hedmark og representanter fra kommunene. I tillegg møttes rektorer, lærere og elever fra Valle og Gausdal skoler for å diskutere hva som er viktig for å øke rekrutteringen.

For tiden arbeider linjen for media og kommunikasjon på Gausdal sammen med naturbruksutdanningen for å profilere personer i grønn sektor. Målgruppen for kampanjen er elever, foreldre og rådgivere i ung-

---

domsskolen, samt andre som ønsker å vise fram karriere- og yrkesmuligheter innen landbruk og øvrig grønn sektor.

Rådgivere i videregående skole

I informasjons- og kommunikasjonsstrategien er det ikke skissert spesifikke kommunikasjonsmål i forhold til rådgivere i videregående skole, selv om disse er utpekt som målgruppe.

I november 2011 arrangerte fylkesopplæringsjefen og RULL studietur for rådgivere i videregående skole (www.oppland.no). Målet med turen var å skape økt forståelse for landbrukets betydning for samfunnsutviklingen, behovet for rekruttering og kunnskap om utdanningstilbud innen såkalte grønne studier. Turen gikk først til Universitet for miljø- og biovitenskap (UMB). På bussturen holdt direktøren ved Bioforsk Apelsvoll et innlegg om behovet for mer mat globalt og behovet for mer kompetanse for å sikre en bærekraftig utvikling i norsk landbruk. Hos UMB holdt ble det holdt innlegg både av studenter og ansatte. Rådgiverne fikk også presentert studietilbudet ved Høgskolen i Hedmark ved Evenstad og Blæstad. På bussturen hjem var det informasjon og quiz-underholdning ved representanter fra www.velgskog.no og www.velglandbruk.no. På turen deltok 25 rådgivere fra de 13 videregående skole-ene i fylket. Ifølge fylkeskommunen syntes rådgiverne turen var ”svært interessant, inspirerende og lærerik” (www.oppland.no).

Elever i videregående skole

I strategien er målet at «naturbrukselevene i Oppland skal være stolte og entusiastiske over sin utdanning og skole. De skal være gode ambassadører for grønne utdanningsvalg». Vi finner altså ikke noe mål i strategien om at elevene i videregående skole skal få økt kunnskap om muligheter innen høyere utdanning, slik som resultatmålet for satsingsområdet sier.

Det ble høsten 2011 arrangert en studietur for elevene på andre trinnet ved Valle videregående skole. Elevene kunne da velge om de ville besøke Universitet for miljø- og biovitenskap eller Høgskolen i Hedmark, Blæstad. Begge disse studiestedene er aktuelle for dem som tar realfagsfordypning i videregående skole.

RULL er videre aktiv i den nasjonale satsingen på rekruttering til høyere utdanning innen grønn sektor, som vi har vært inne på innledningsvis. Prosjektet ”Rett landbruksutdanning” er et samarbeid mellom Universitet for miljø- og biovitenskap, Høgskolen i Hedmark og Høgskolen i Nord-Trøndelag, hvor også andre aktører er involvert. Det har blitt utarbeidet en egen hjemmeside med informasjon om studie- og jobbmuligheter, www.landbruksutdanning.no. RULL har ifølge flere kilder vært en av drivkreftene for å få dette samarbeidet i aksjon, men av ulike grunner har ikke prosjektet kommet ordentlig i gang.

Foreldre

Målet er ifølge strategien at: «Foreldre skal kjenne til mulighetene grønn sektor gir. De skal være trygge på at utdanningene gir gode karrieremuligheter og at skolene tar godt vare på sine elever.» Ifølge elevundersøkelsen oppgir da også elevene at foreldrene er de som er viktigst å lytte til når de skal velge videre utdanning.

Det er ikke gjort informasjonstiltak rettet spesifikt mot foreldre. Ifølge prosjektleder vil arbeidet overfor foreldre intensiveres framover ved bruk av rollemodellene og videreutvikling av kampanjen for naturbruk, slik tidligere omtalt. RULL har imidlertid vært svært synlig i mediebildet med omtale av satsingen og historier om elever som tar naturbruksutdanning. Man kan dermed anta at en del foreldre fått økt kjennskap til hvilke muligheter utdanningsretningen kan gi.

Tillitsvalgte i landbruksnæringen

Målet i strategien er at «tillitsvalgte skal være bevisste på sin rolle i forhold til omdømmebygging av næringene og utdanningsmulighetene». Det er ikke nedfelt noen mål i forhold til denne gruppen i RULL-strategien.

Oppland Bondelag har skrevet en kronikk til flere regionale aviser om hvorfor ungdom bør søke naturbruk. Denne kom på trykk før søknadsfristen til videregående skoler. For øvrig har representanter for landbruksorganisasjonene i Oppland vært aktive i RULL-prosjektet gjennom engasjement både i styringsgruppe, prosjektgruppe og arbeidsgrupper, og har tatt ansvar for gjennomføring av konkrete aktiviteter. Organisasjonene har holdt innlegg på flere arrangementer i regi av RULL, slik som på fagdagen til rådgivere i ungdomsskolen.

RULL har vært initiativtaker til å øke kompetansen i bruk av sosiale medier i landbrukets organisasjonsarbeid. I samarbeid med Høgskolen i Lillehammer ble det våren 2011 arrangert et kurs med over 40 deltakere. Hensikten med kurset var å styrke profilerings- og omdømmearbeidet i landbruket ved å ta i bruk ulike sosiale medier. Både Oppland Bondelag, Oppland Bonde- og småbrukerlag og Oppland Bygdeungdomslag har fått i gang egne facebook-grupper. Sidene gir inntrykk av å ha en viss aktivitet, slik som at det blir lagt ut informasjon og linker om kurs, og uformelle oppsummeringer fra arrangementer.

Oppland Bondelag (Simengård, pers.med.) meddeler at de har fått økt sitt profesjonelle nettverk og kompetanse innen informasjonsarbeid ved å være med i utviklingen av rekrutteringskampanjen. Dette begrunnes med at det i kampanjearbeidet deltok informasjonsmedarbeidere og mediebedrifter.

Generell synlighet av RULL

I prosjektmandatet er et av hovedmålene å styrke omdømmet til landbruksnæringen i befolkningen. I prosjektet har det blitt arbeidet aktivt med å synliggjøre aktivitetene i RULL, og å vise fram utdanningsmulighetene innen landbruket. Det legges jevnlig ut nyhetsoppdateringer på fylkeskommunens hjemmesider, og det har vært mange radio-, TV- og avisoppslag i både nasjonale, regionale og lokale medier. Nyhetene og innslagene har alltid en engasjert og optimistisk vinkling på tiltak, aktiviteter og muligheter. Man kan derfor anta at disse bidrar til å synliggjøre landbruket og utdanningsmulighetene på en positiv måte og således gir et bedret omdømme.

RULL har fått mye oppmerksomhet ut over fylkets grenser. I den nye meldingen til Stortinget om landbruks- og matpolitikken har RULL-strategien fått en egen omtale (Boks 11.2).

Forsterket satsing på kvinners rolle i landbruket og på bygdene

Ifølge prosjektleder har ikke likestilling hatt spesielt stor oppmerksomhet i RULL fram til nå. Dette er imidlertid i endring. Det er opprettet en arbeidsgruppe for likestilling som ledes av en representant fra Oppland Bondelag (øvrige deltakere, se vedlegg). I løpet av våren 2012 begynte gruppen å planlegge konkrete tiltak for å fremme likestilling, og fra høsten 2012 blir likestilling satt sterkt på dagsorden. I slutten av september planlegges et kick off med blant annet den internasjonalt profilerte Benja Stig Fagerland. Tittelen for samlingen er «Kvinner tør – makt, mot og muligheter i landbruket». Hensikten med tiltaket er ifølge notat fra arbeidsgruppen blant annet å skape engasjement og motivasjon hos kvinner med tilknytning til landbruket, og å legge til rette for nettverksbygging. Samlingen skal forsterke landbruksorganisasjonenes innsats for økt rekruttering til landbruket med fokus på kvinner som ressurs på gårdene, i organisasjonene og i styrene. Slik det ser ut på planleggingsstadiet, ser samlingen ut til å kunne gi et stort utbytte for deltakerne, samt fremme rekruttering og likestilling.

4.4.2 Måloppnåelse

Evaluerings spørsmål og indikatorer som ligger til grunn for måloppnåelse for innsatsområde D, informasjon, profilering og omdømme vises i Tabell 9:

Tabell 9. Evaluerings spørsmål og indikatorer for vurdering av måloppnåelse for satsingsområde D, informasjon, profilering og omdømme.

Evaluerings tema	Evaluerings spørsmål	Evaluerings grunnlag / indikatorer
D.1.0 Gjennomføring i forhold til plan	Er tiltaket gjennomført etter plan?	Milepælsrapportering, intervjuer m.m.
D.1.1 Kunnskapsøkning om utdannings- /og karrieremulighetene i landbru- ket/grønn sektor hos elever og rådgivere i ungdomsskolen	Har tiltaket ført til kunnskaps- økning hos elever og rådgivere i ungdomsskolen?	
D.1.2 Kunnskapsøkning om utdannings- /og karrieremulighetene i landbru- ket/grønn sektor hos elever og rådgivere i videregående skole	Har tiltaket ført til kunnskaps- økning hos elever og rådgivere i videregående skole?	
D.1.3 Kunnskapsøkning om utdannings- /og karrieremulighetene i landbru- ket/grønn sektor hos foreldre	Har tiltaket ført til kunnskaps- økning hos foreldre?	

Gjennomføring i forhold til plan

Det er rådgivere, elever og foreldrene som er utpekt som målgrupper i innsatsområde D. Informasjons- og kommunikasjonsstrategien som er utarbeidet i ettertid, har mer utfyllende (og til dels avvikende) mål og omfatter dessuten flere målgrupper (tillitsvalgte). Vi vil i analysen av måloppnåelse konsentrere oss om satsingsområde D og dets resultatmål. Det er gjennomført aktiviteter overfor alle de skisserte mål- gruppene, men færrest overfor foreldre.

Kunnskapsøkning hos elever og rådgivere i ungdomsskolen

Det er opprettet et tett samarbeid mellom regionalenheten og opplæringsenheten i fylkeskommunen. Det er skapt økt entusiasme for naturbruksutdanningen i fylkeskommunen og deres rådgiverkoordinatorer i ungdomsskolene blant annet gjennom en fagdag for rådgiverne. Deltakelsen på arrangementet var høy og rådgiverne uttrykte at de hadde godt utbytte av turen.

Det har blitt laget en hjemmeside for naturbruksutdanningene i Oppland, inkludert bloggere på natur- bruk og voksenagronom. Det har også blitt gjennomført en rekrutteringskampanje hvor ungdomskole- elever er primærmålgruppe og rådgivere og foreldre er sekundære målgrupper. Kampanjen er frisk og viser fram tøffe rollemodeller for naturbruk, slik at vi kan anta at den har en positiv innvirkning på synet på naturbrukelever. Vi har imidlertid ikke vurdert om dette imaget gjenspeiler innretningen til utdan- ningene, eller om utdanningen oppleves som traust eller ”som før”.

RULL har en aktiv og strategisk bruk av sosiale medier for å øke synligheten av naturbruksutdanninge- ne. Unge er den mest aktive gruppen på bruk av sosiale medier, og man kan derfor anta at dette er en hensiktsmessig måte å nå potensielle elever på.

Kunnskapsøkning hos elever og rådgivere i videregående skole

Rådgiverne i videregående skole har vært på tur til Bioforsk, Universitet for miljø- og biovitenskap og Høgskolen i Hedmark. Her har de fått innblikk i globale utfordringer, samt utdanningsmulighetene ved de to studiestedene. Vi kan anta at rådgivernes kunnskapsnivå har økt.

Elever i videregående skole har vært på studietur til Universitet for miljø- og biovitenskap og Høgskolen i Hedmark. RULL har dessuten bidratt til i det nasjonale prosjektet «Rett landbruksutdanning».

Kunnskapsøkning hos foreldre

Foreldrene til elevene har i mindre grad vært gjenstand for synliggjøring av utdannings- og karrieremulighetene innen grønn sektor. I skrivende stund pågår imidlertid en videreutvikling av rekrutteringskampanjen slik at den også skal være rettet mot foreldre og andre i samfunnet. RULL har dessuten vært synlig i mediebildet, noe som kan ha bidratt til at foreldre og andre har fått økt kunnskap om grønne utdanningsretninger. Spesielt gjelder dette kunnskap om naturbruksutdanningen, men også høyere utdanning. Slik nyhetene på fylkeskommunens hjemmeside og avisoppslagene er vinklet, kan man anta at de bidrar til positiv omdømmebygging for landbruket.

4.5 Satsingsområde E: Ny kursmodell for landbruket

Satsingsområde E har følgende resultatmål:

Resultatmål E.1:

En analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?

Analysen av ny kursmodell skal ifølge rapport til Landbruks- og matdepartementet i 2011:

- ◆ Perspektiver knyttet til tilgjengelighet og relevans av fagkurs i landbruket sett fra gårdbrukerens behov
- ◆ Kartlegge og teste ut mulighetene for å koordinere og sammenstille uformelle og formelle kompetansetilbud
- ◆ Utvikle en database over eksisterende kurstilbud for bønder i Oppland

Det anses som viktig at det lages en strategi og helhet over kurstilbudet i Oppland, og at det blir tilbudt både lavterskelkurs og kurs som gir studiepoeng. En samlet oversikt over kurstilbudet skulle dessuten gagne ulike kurstilbydere i egen kursutvikling ved å gi oversikt over eksisterende kurs. Kartleggingen skulle vise kurs- og opplæringstilbud i det formelle skolesystemet i tillegg til tilbud fra andre aktører.

Det har ikke vært en egen arbeidsgruppe på dette satsingsområdet. Skogbrukets kursinstitutt har gjennomført arbeidet innen området med støtte av en referansegruppe.

4.5.1 En analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?

Skogbrukets kursinstitutt (SKI) har på oppdrag fra RULL utarbeidet en kartlegging av hva slags typer kurs som har blitt gjennomført for landbruket i Oppland de siste 5 årene. Begrunnelsen for dette prosjektet var at det finnes mange kurstilbydere og at det var behov for å gjøre kurstilbudet mer tilgjengelig for gårdbrukere. Den ferdige kartleggingen omfatter ikke alle kurstilbud på grunn av forholdsvis dårlig

tilbakemelding fra kurstilbydere (Engelsjord, 2012). Opprinnelig var det tenkt også å etablere en database med søkemosus for kursene samt å gjøre en analyse av framtidig kursmodell basert på kartleggingsresultatene. Denne kursmodellen skulle omfatte alle nivåer i utdanningene og omfatte både formelle og uformelle kurs, ifølge RULLs prosjekleder. En slik helhetlig kursmodell ville kunne ha nasjonal overføringsverdi. Prosjektet ble imidlertid realisert i et redusert omfang fordi søknad om prosjektmidler ble avslått av KIL. Ifølge SKI (Skagestad, pers.med.) planlegges en oppfølging av kartleggingen som skal gi svar på hva som skal gjøres videre, og om det skal lages en ny kursmodell. Det er også under vurdering om det skal knyttes en søkemotor opp mot databasen over de uformelle kurstilbudene som nå er innhentet.

Ifølge SKI (Skagestad, pers.med.) er kursene som tilbys av veldig tradisjonell art og med praktiske temaer. Det påpekes at deltakerne - også til SKI sine kurs - ofte ønsker at kursene skal være spissede og rettet mot det deltakerne driver med i sin virksomhet. De tradisjonelle kursene for eksempel innen skogbruk, sies å ha en tendens til å trekke til seg menn, mens kurs om Inn på tunet eller om reiseliv tiltrekker kvinner.

Det anbefales i kartleggingen at det «er viktig å se næringa sine kompetansebehov i sammenheng og sette det i et system som underbygger utviklinga i næringa og styrking av den enkelte driver» (s. 4).

4.5.2 Måloppnåelse

Evalueringsspørsmål og indikatorer som ligger til grunn for vurdering av måloppnåelsen i innsatsområdet E, en analyse av behovet for å utarbeide en kursmodell for landbruket i Oppland - nasjonal pilot?

Tabell 10. Måloppnåelse for satsingsområde D, ny kursmodell for landbruket

Resultatmål	Indikatorer	Skår/kriterier
E.1.0 Gjennomføring i forhold til plan	Er tiltaket gjennomført etter plan?	Milepælsrapportering
E.1.1 Vurdere Oppland som nasjonal pilot	Kan Oppland være en nasjonal pilot innen samlet og helhetlige kursoversikter og kurstilbud?	

Gjennomføring i forhold til plan

Målene innenfor innsatsområdet har ikke blitt gjennomført fullt ut. Materiellet som foreligger er en oppsummering av fakta om kurs gjennomført tidligere år. Det har ikke blitt gjort noen nærmere analyse av kursene, eller hvordan man kan videreutvikle tilbudet for å skape et mer helhetlig og framtidsrettet tilbud. Kartleggingen kan imidlertid være et grunnlag for det videre arbeidet, til tross for at den ikke er komplett i forhold til hvilke kurs som tilbys.

Vurdering av oppland som nasjonal pilot

Det er ikke grunnlag for å si om Oppland kan være egnet som nasjonal pilot i forhold til å gi en samlet oversikt og et helhetlig kurstilbud både av formelle og uformelle kurs.

4.6 Andre aktiviteter i RULL

RULL utlyste våren 2011 og 2012 midler til å gjennomføre kurs. Nedenfor er en oversikt over de aktører og kurs som ble bevilget midler, til sammen ca. kr. 550.000. Denne typen opplæring innenfor landbruket har ikke egne resultatmål i RULL. Ifølge prosjektleder er imidlertid dette lavterskelkurs som faglagene er opptatt av at blir tilbudt.

Tabell 11. Oversikt over kurs støttet av RULL

Kurstilbyder	År 2011	År 2012
Norsk Landbruksrådgivning Gudbrandsdalen	Optimal korndyrking	Grovfôr
	Beitekurs for storfe	Nye bønser
	Økologisk kornproduksjon	
Norsk Landbruksrådgivning Lena	Vekstskifte	Potetkvalitet
Norsk Landbruksrådgivning Valdres		Bonden i byggeprosessen
Norsk Landbruksrådgivning Bærrådgivningen Mjøsen	Bær dyrking	Bær dyrking
Oppland Bondelag	Kurs for unge/nye bønder	
	Eierskifte i landbruket	Eierskifte i landbruket
Landbrukets fagråd Hadeland	Fagkurs for bønder på Hadeland, Prosjekt hadelandsbonden 2020	
Landbrukskontoret Hadeland		Nyskaping i landbruket

Oppland Bondelag (Simengård, pers.med.) oppgir at de er bevisst likestilling i sine kurs for unge og nye bønder og i eierskifte i landbruket. De ønsker at begge generasjoner og både mann/kvinne deltar, siden disse har ulike roller på gården.

---

5. Samarbeid og samhandling

RULL Oppland er etablert på initiativ fra Oppland fylkeskommune, hvor det sorterer under enhet for regional utvikling. Satsingen skal altså bidra til regional utvikling (gjennom styrking av landbruket). Det er definert som et partnerskapsprosjekt på fylkesnivå i Oppland (Oppland fylkeskommune 2010), og skal være en prosess for involvering, samarbeid og mer samordnet ressursbruk mellom aktørene.

Foto: iStock

Det er en økende erkjennelse av at samhandling, mellom ulike offentlige aktører, næringsliv og FoU, er en viktig forutsetning for regional utvikling. I den nasjonale følgeevalueringen av LUK, viser statuskartleggingen at de fylkeskommunene som har velfungerende regionale partnerskap også er de fylkeskommunene som lykkes best i å få til lokal samfunnsutvikling (Berge et al. 2010).

RULL Oppland er også et utviklingsprosjekt, hvor målet er å komme fram til nye måter å oppnå likestilling og rekruttering i landbruket. Læring og fornyelse innebærer å endre vante tenkemåter og handlingsmønstre – prosesser som medfører risiko for å mislykkes. Å tørre å ta risikoen på å være nyskapende krever tillit til å skape rom for å tenke og handle langsiktig, åpne opp for nye impulser og prøve ut det nye.

5.1 Prosjektorganisering

RULL er et prosjekt basert på partnerskap mellom Oppland fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland, Oppland Bondelag, Oppland Bonde- og Småbrukarlag, Oppland Bygdeungdomslag, Mjøsen Skog BA og

---

Skogbrukets kursinstitutt. RULL er dessuten et tverrfaglig samarbeid innad i Oppland fylkeskommune, hvor også fylkesopplærings sjefen har gjennomføringsansvar for satsingsområder.

Arbeidet ledes av en styringsgruppe der alle partnerne deltar på ledernivå. Fylkesrådmannen var leder fram til 01.08.2011. Etter dette tidspunktet har teamleder for næring og samfunn hatt prosjektansvar og ledet styringsgruppen. Ifølge prosjektleder har dette vært hensiktsmessig for å sikre prioritering og engasjement for satsingen av sentrale aktører. For å sikre en helhetlig satsing og god ressursbruk er det etablert egen prosjektgruppe med et mer operativt ansvar, samt arbeidsgrupper tilknyttet de ulike innsatsområdene³. Flere av samarbeidspartnerne er representert med ulike personer i styringsgruppen og i arbeidsgruppene/prosjektgruppen.

Det har også vært ulike team i virksomhet. Disse er mer ad hoc-preget og opprettes etter behov for begrensede oppgaver. Eksempelvis ble det skapt et redaksjonsteam for markedsføring av naturbruksutdanningene på basis av informasjonsstrategien, som blant annet bestod av rektorene ved skolene.

5.2 Regional samhandling

På bakgrunn av en fasilitert dialog har vi studert hvordan de ulike aktørene i RULL samhandler på regionalt nivå. Denne dialogen er supplert med utfyllende intervjuer. Vurderingen er gjort på grunnlag av et på forhånd definert indikatorsett, som bygger på TFs 10 gode råd for samhandling, utviklet som en del av den nasjonale følgeevalueringen av LUK.

Ifølge assisterende fylkesopplærings sjef har RULL først og fremst bidratt til å:

- ◆ skape møteplasser og derav knytte næringsaktører opp mot skolene. Rektorer og lærere møter aktører gjennom arenaer som RULL har etablert.
- ◆ profilere utdanningene og utviklingsarbeidet, og styrke det arbeidet de likevel skal gjøre. Rekrutteringskampanjen gjennomføres for eksempel som sammen med det de har/gjør av informasjon ellers. RULL har hatt stor betydning for utvikling av voksenagronom.

Ingen andre fylkeskommuner har arbeidet strategisk og helhetlig i like stor grad som Oppland. Derimot har midler til rekruttering, utdanning og likestilling blitt delt ut til aktører som har søkt fylkeskommunen om å gjennomføre ulike prosjekter og tiltak. Dette inntrykket bekreftes av koordinatoren/lederen for fagkollegiet (forumet) for fylkeskommunenes arbeid innen rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket. Han uttaler følgende om Oppland fylkeskommune sitt arbeid (Jordet, H., pers. med.):

«Landbruket er en viktig næring for Oppland, i større grad enn mange andre fylker. Det er ikke tvil om at Oppland er i front på arbeidet innen rekruttering og utdanning. Det er de som har gjort den største tenkningen og har klart å sette satsingen inn i en større sammenheng.»

«Noe av nøkkelen til suksessen i Oppland er at de har klart å forankre arbeidet i den politiske toppen. Der har de klart å få opplærings siden og nærings siden til å prate sammen og samarbeide om å styrke utdanningstilbudet. Dette er det mange andre fylker som sliter med. De har på den måten klart å få i gang forbedrede tilbud innen etter- og videreutdanning eksempelvis.»

Faglagene i landbruket i Oppland har et godt utviklet samarbeid med Fylkesmannen (først og fremst landbruksavdelingen), med flere ulike fora og møteplasser. Når fylkeskommunen nå overtar noen av oppgavene på landbruks- og matområdet har RULL delvis introdusert en ny samarbeidsarena. Fylkeskommunen har bare i liten grad samarbeidet med faglagene tidligere. Blant aktørene har RULL bidratt til at faglagene og SKI (Skogbrukets Kursinstitutt) har samarbeidet, noe de ikke gjorde før.

---

³ Navn på medlemmer av de ulike gruppene går fram av vedlegg.

5.3 Samhandling med aktører utenfor fylket

For å fremme et godt utdanningstilbud har det vært viktig for fylkeskommunen å samarbeide over fylkesgrensene og med flere ulike aktører.

Det er et samarbeid mellom Oppland og Hedmark fylker på ulike områder. Når det gjelder landbruk er det forsøkt igangsatt et samarbeid for å se naturbruksutdanningene i de to fylkene i sammenheng. Dette var tenkt fokusert på strukturer og en bedre organisering av utdanningene, blant annet muligheter for spesialisering med tanke på hvilket distrikt landbruksskolene ligger i og hva slags type landbruk som drives i området (www.oppland.no). Arena Innlandet er et saksforberedende organ for det felles fylkestinget som holdes to ganger i året.

5.4 Hva fremmer og hemmer samhandling?

Basert på fasilitert dialog med medlemmer i styringsgruppe og prosjektgruppe vil vi trekke fram følgende liste over mulige forklaringsmodeller for hva som fremmer eller hemmer samhandling.

Fremmer samhandling:

- ◆ Klare ambisjoner, god kommunikasjon, og klare forventninger til hverandre
- ◆ God forberedelse
- ◆ Felles mål
- ◆ Personkjemi

Hemmer samhandling:

- ◆ Uavklarte roller
- ◆ Ulik kultur (forvaltning – privat bedrift)
- ◆ Dårlig oppmøte
- ◆ Personkjemi

Basert på disse vil vi peke på følgende forklaringsmodeller for styrker ved samhandlingen i RULL-satsingen:

- ◆ RULL er godt politisk forankret gjennom vedtak i fylkestinget.
- ◆ RULL er forankret på ledernivå blant alle partnerne.
- ◆ Gjennom deltakelse i styringsgruppen krever RULL samarbeid på tvers i fylkeskommunen.
- ◆ RULLsamarbeidet baserer seg på samhandling mellom partnere som har samhandlet og samarbeidet innenfor landbruk tidligere.
- ◆ Ryddig og god prosjektledelse tydeliggjør felles mål og ambisjoner.

Følgende momenter kan bidra til å forklare noen av utfordringene:

- ◆ Skifte av personer
- ◆ Manglende/for lav prioritering av RULL gjør at forankring og rolleavklaring kan bli redusert.
- ◆ Ulike kulturer gjør det tidkrevende å innarbeide felles plattform for arbeidet

Personkjemi vil alltid spille inn i alle typer prosesser. God organisering og tilrettelegging, samt god fasilitering vil kunne bidra til å dempe mulige konflikter. Det er ingen grunn til å anta at disse utfordringene er annerledes for RULL en et hvilket som helst annet prosjekt.

---

6. Prosesskvalitet

RULL Oppland har lagt vekt på en prosessorientert tilnærming til arbeidet. Kvaliteten på prosessene i prosjektet vil påvirke resultatet. Vi har gjennomført en egevaluering blant aktørene, ved å kartlegge deres ulike oppfatninger av prosesser og resultater.

Foto: iStock

I etterkant av egevalueringen ble det fasilitert en dialog mellom medlemmene i styringsgruppen for å finne ulike forklaringsmodeller knyttet til prosesskvalitet og resultater. I tillegg er det på oppfordring fra deltakerne i den fasiliterte dialogen gjort noen suppleringsintervjuer med sentrale aktører..

6.1 Prosess

I brev til Landbruks- og matdepartementet fra Oppland fylkeskommune og Fylkesmannen i Oppland, datert 10.03.2010, framheves RULL sin prosessorienterte tilnærming til arbeidet med rekruttering, utdanning og likestilling. Den første fasen av arbeidet hadde fokus på forankring av nasjonale og regionale mål og på å involvere samarbeidspartnere i idéutvikling, planlegging og gjennomføring.

Oppland fylkeskommune, Fylkesmannen, Oppland Bondelag, Oppland Bonde- og Småbrukarlag og Oppland bygdeungdomslag deltok i utarbeidelsen av strategien.

I april 2010 ble RULL-strategien vedtatt i fylkesutvalget.

I juni 2010 ble det holdt et oppstart-/idéseminar med 60 deltakere med tilknytning til landbruket. Resultatet av seminaret ble oppsummert i et dokument, og vi ser at innspill fra seminaret for en stor del gjenspeiles i innholdet i RULL.

Etter idéseminaret ble det utarbeidet et prosjektmandat som ble vedtatt i fylkesutvalget i oktober 2010.

I november ble den første prosjektsamlingen gjennomført med 50 deltakere fra næring, forvaltning og utdanningsinstitusjonene. Oppgaven på samlingen var å definere hvilken retning RULL skulle ta og hvilke prioriteringer man ville gjøre innenfor de ulike satsingsområdene.

Det ble gjennomført en ny prosjektsamling (workshop) i oktober 2011.

I prosjektperioden er det jevnlig blitt gjennomført møter i styringsgruppen og i prosjektgruppen, mens møter i arbeidsgruppene foregått etter behov i forhold til planlagte aktiviteter.

Det har blitt utarbeidet en rekke strategier og planer i prosjektperioden, som milepælsplaner, handlingsplaner, informasjons- og kommunikasjonsstrategi. Disse har bidratt til å konkretisere arbeidet, samt bidra til å forplikte partene i forhold til gjennomføringen.

6.2 Involvering av aktørene

Samtlige av organisasjonene som er representert i styringsgruppen var involvert i forarbeidene til og etableringen av RULL. De mener alle at deres behov og syn ble meget godt ivaretatt i RULL-satsingen.

Alle var også med på oppstart/idésamlingen og mener gjennomgående også der at deres syn ble ivaretatt.

Med unntak av SKI deltok alle på workshopen i 2010. I 2011 deltok verken SKI eller Fylkesmannen. Av de som uttaler seg om disse samlingene, er alle meget godt fornøyd med i hvilken grad egen organisasjons behov og syn ble ivaretatt. Alle som uttaler seg om styrings-, prosjekt- og arbeidsgruppemøter opplever at deres interesser blir meget godt ivaretatt. SKI (Skagestad, pers.med.) forteller at de har kursvirkosomhet over hele landet, og at de «opplever det som lettere å komme inn i Oppland enn andre fylker i den nye rollen til fylkeskommunene».

Det er likevel noe mindre fornøydhet knyttet til involvering og ivaretagelse av de ulike organisasjonenes interesser når det kommer til utvikling av resultatmål for RULL. Dette kan muligens skyldes at ikke alle ideene som det ble jobbet med på samlingene har gitt seg utslag i prioriterte strategier og resultatmål, eller at oppsummeringene på disse samlingene ikke har vært tydelige og forpliktende nok.

6.3 Forankring av regionale utfordringer

Alle aktørene uttrykker at de mener at de regionale utfordringene har blitt godt ivaretatt gjennom hele prosessen. Unntak her er Oppland Bonde- og Småbrukarlag, som mener de regionale utfordringene bare blir middels ivaretatt.

6.4 Resultater

Det er bred enighet blant alle informantene våre at RULL Oppland har bidratt til å styrke fylkeskommunen som regional utviklingsaktør på landbruks- og matområdet. Oppland oppleves som et foregangsfylke, hvor det regionale partnerskapet tar en aktiv rolle, og hvor denne samhandlingen fører til resultater. At fylkesrådmannen leder styringsgruppen er sentralt. RULL er handlingsorientert, og slik har også fyl-

---

keskommunens satsing på landbruk og rekruttering blitt mer synlig. Dette stemmer godt overens med resultatene fra samhandlingsanalysen (se eget kapittel).

Det er mer sprikende oppfatninger om i hvilken grad RULL bidrar til å svare på særskilte regionale utfordringer på landbruks- og matområdet (oppfatningen varierer mellom god og svært god). Dette kan muligens henge sammen med at RULL skulle vært forankret i en ny regional plan for landbruk, som foreløpig ikke er utarbeidet. Fylket har imidlertid flere planer og strategier for landbruksområdet.

Vurderingen av om i hvilken grad RULL har bidratt til å se landbruksutdanningen i sammenheng med annen utdanning varierer også fra god til svært god. Landbruks- og naturbruksutdanningen får hevet status og det blir større bevissthet rundt mulighetene til påbygging til høyere utdanning.

Aktørene mener at erfaringene med RULL kan danne grunnlag for å trekke flere innsatsområder innenfor mat- og landbruk over til fylkeskommunen, for å få bedre resultater i landbrukspolitikken. Dette vil kunne skape et sterkere politisk engasjement for landbrukspolitikken⁴.

---

⁴ Fylkesmannen har ikke ønsket å uttale seg om denne spørsmålsstillingen, og har fått anledning til det.

---

7. Resultater

I dette kapitlet oppsummerer vi resultatene fra de fire hovedproblemstillingene for å kunne se dem i sammenheng

Foto: iStock

RULL sitt mål er/var å «øke konkurransevnen til hele verdikjeden, skape en dynamisk landbruksnæring og levende bygder, og gjøre landbruket til en del av klimaløsningen».

I Oppland har fylkeskommunen valgt å utarbeide en *strategi* for å sikre en helhetlig satsing innen rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket. Arbeidet er politisk forankret i fylkeskommunen, og det gjennomføres gjennom aktiv samhandling med partnerskapet på fylkesnivå. Denne måten å angripe de nye oppgavene fylkeskommunen har fått på landbruks- og matområdet er unik i Norge, og har etter all sannsynlighet bidratt til de gode resultatene for fylket. Landbruket er en viktig næring i Oppland, og RULL er derfor viktig.

For en stor del har RULL støttet opp om allerede påtenkte eller påbegynte aktiviteter, men RULL har bidratt til å styrke disse ved å utvikle dem i sammenheng, og har også satt i gang egne aktiviteter som har engasjert og involvert andre aktører i gjennomføringen.

Vi har studert fire hovedspørsmål:

- ◆ Hvilke resultatmål har RULL, og hvordan samsvarer de med regionale og nasjonale landbruksstrategier, begrenset til tema rekruttering, utdanning og likestilling?
- ◆ Hvilke resultater har RULL gitt ift. resultatmål?
- ◆ Hva har fremmet eller hemmet samarbeid og samhandling mellom aktørene?
- ◆ Hvordan har prosessene i ulike arbeidsgrupper og i prosjektledelse vært, og hvordan har de påvirket målene?

7.1 RULL relatert regionale og nasjonale landbruksstrategier

Arbeidet med regional plan for landbruk i Oppland har blitt innstilt inntil videre og erstattet med en «ringvirkningsanalyse av landbruket». Det har derfor ikke vært mulig å vurdere RULL i sammenheng med en framtidig plan for landbruket i fylket.

Når det gjelder nasjonale føringer gjennom stortingsmeldinger og tilskuddsbrev til fylkeskommunene, ivaretas mål og strategier innen rekruttering, utdanning og likestilling i varierende grad i Oppland. RULL sine overordnede visjoner og formål gjenspeiler godt den retningen som en ønsker at landbruksnæringen skal gå i. Det er imidlertid et sprang derfra og ned til de påfølgende resultatmålene i RULL. Mens de nasjonale føringene ønsker økt kompetanse og satsing innen bygdenæringer, landbruket som en del av klimaløsningen og økologisk drift, har RULL fram til nå hatt mer fokus på de tradisjonelle landbruksproduksjonene. Det er imidlertid også ønskelig fra myndighetenes side å øke fag- og driftskompetansen i landbruket, noe som ivaretas. Særlig påpekes dette i stortingsmeldingene å være viktig kompetanse for jenter å erverve.

En viktig nasjonal strategi for å øke rekrutteringen til landbruket er å skape fleksible utdanningstilbud som er tilpasset personer som overtar gård i voksen alder. Dette er noe RULL har ivaretatt svært godt i sine strategier og resultatmål.

7.2 Måloppnåelsesanalyse av RULLs resultatmål

For hvert av resultatmålene, slik de er definert i milepælsplanen, er det definert indikatorer for vurdering av måloppnåelse, for fire evalueringstema. På bakgrunn av disse er det gjennomført en måloppnåelsesanalyse for hvert av satsingsområdene, og til slutt er alle områdene sett i sammenheng.

Tabell 12. Vurdering av måloppnåelse for RULLs resultatmål

Sats.-omr.	Resultatmål	Evalueringsstema	Vurdering (skår)
A	A.1 Ny og attraktiv naturbruksutdanning med næringsfokus tilbys fra 2012	A.1.0 Gjennomføring ift plan	++
		A.1.1 Kompetanse og utdanning	+
		A.1.1 Rekruttering	0
		A.1.1 Likestilling	0
B	B.1 Fagkurs i landbruket inngår som utdanningsmoduler	B.1.0 Gjennomføring ift plan	++
		B.1.1 Kompetanse og utdanning	+
		B.1.1 Rekruttering	+
		B.1.1 Likestilling	++
	B.2 Næringsrettet/fri bachelor	B.2.0	0
	B.3 Søknad til forskningsprosjekt	B.3.0	0
C	C.1 Voksenagronom tilbys i 2011	C.1.0 Gjennomføring ift plan	++
		C.1.1 Kompetanse og utdanning	+
		C.1.1 Rekruttering	++
		C.1.1 Likestilling	++
D	D.1 Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor	D.1.0 Gjennomføring ift. plan	++
		D.1.1 Kunnskapsøkning hos elever og rådgivere i ungdomsskolen	++
		D.1.2 Kunnskapsøkning hos elever og rådgivere i videregående skole	++
		D.1.3 Kunnskapsøkning hos foreldre	+
E	E 1 Ny kursmodell for landbruket	E.1.0 Gjennomføring ift. plan	+
		E.1.1 Vurdere Oppland som nasjonal pilot	0

Forklaring til vurdering / skår:

- Tilbakegang i forhold til før prosjektstart
- 0 Status som før prosjektstart
- + Svakt positivt resultat
- ++ Sterkt positivt resultat

Vurderingen ”-” vil bare være aktuell for de tiltakene og aktivitetene som kan oppleve en tilbakegang, og enkelte av resultatmålene kan derfor ikke få denne vurderingen.

7.2.1 Gjennomføring

De aller fleste resultatmålene er gjennomført etter milepælplanen. Dette er et resultat av en ryddig prosjektledelse som har fulgt godt opp, skapt engasjement og etablert gode samarbeidsarenaer. Målene om å tilby en næringsrettet/fri bachelor og å skrive søknad om forskningsprosjekt, har ikke blitt gjennomført etter planen, men dette skyldes for en stor del eksterne forhold. Arbeidet med å utvikle en ny kursmodell for landbruket i Oppland, og være en nasjonal pilot, har blitt betydelig redusert i forhold til opprinnelig tenkt hovedsakelig grunnet en lavere økonomisk ramme.

7.2.2 Kompetanse og utdanning

Utdanningstilbudene innenfor landbruket i Oppland framstår å ha høy kvalitet på mange felt, spesielt innen det tradisjonelle landbruket. Det har blitt arbeidet med å styrke det pedagogiske opplegget innen naturbruk, det er etablert voksenagronom og de som ønsker kan nå få spesialisert kompetanse med studiepoeng. Det kan likevel se ut som om utdanningstilbudene mangler noe bredde i forhold til å se på de langsiktige utfordringene og behovene som landbruket vil møte. Dette er temaer knyttet til klima og miljø, økologisk landbruk og muligheter innenfor andre næringer knyttet til gårdens ressurser. Det planlegges imidlertid per tiden utdanningstilbud på videregående og høgskolenivå som vil bidra til et mer framtidsrettet fokus.

Gjennomføringen av nye utdanningstilbud er fleksibel og gjør det mulig å gjennomføre parallelt med annen jobb eller i kombinasjon med familieliv. Flere av tilbudene kan gjennomføres som moduler, over internett og gjennom samlinger.

7.2.3 Rekruttering

Det er ikke grunnlag for å si om rekrutteringen av ungdommer til naturbruksutdanningen har økt i prosjektperioden. Det har vært jevnlige svingninger i elevtallene fra år til år, og økningen det siste året er marginal. Samtidig ser vi at antallet elever er lavere enn for 5-6 år siden. Ved at prosjektet arbeider målbevisst for å videreutvikle utdanningen, kan man imidlertid forvente at det blir en økt tilslutning til naturbruk på sikt.

RULL har med tilbudet om voksenagronom helt klart bidratt til å rekruttere flere til landbruksutdanning, og at flere på den måten føler seg kompetente til å overta gård. Det har vært en enorm interesse for dette tilbudet, og ikke alle har kommet inn. Fagkursene innen smale landbruksproduksjoner med høgskolepoeng, bidrar til å gi spisset kompetanse blant annet til de som ønsker å starte slik virksomhet.

7.2.4 Likestilling

Innholdet i utdanningene kan ikke sies å ha spesielt fokus på å tiltrekke jenter, slik som å utvikle kompetanse knyttet til øvrige næringer med basis i gårdens ressurser. De ulike kjønnene har tydelige fagpreferanser i naturbruksutdanningen. Hestefaget på Valle har ført til at det har vært en overvekt av jenter på naturbruksutdanningen i Oppland sett under ett (unntatt siste skoleår). Den nye linja ved Gausdal har hatt størst appell til guttene. Det har ikke skjedd noen endringer i fagpreferanser mellom kjønnene i prosjektperioden, noe som heller ikke er å forvente i løpet av så kort tid.

Agronomutdanningen for voksne er godt tilpasset både kvinner og menn som er i en familiesituasjon og som har annen utdanning og jobb ved siden av.

Fagkursene som tilbys i samarbeid mellom Høgskolen i Hedmark og landbruksnæringen i det hele bærer preg av å være av tradisjonell art. Likevel ser vi at flesteparten av de som velger å ta kursene som høgskolekurs er kvinner. Å formalisere kursene har med andre ord ført til at de er mer attraktive for kvinner å gjennomføre.

Det er en bevissthet i forhold til likestilling i informasjons- og profileringsarbeidet. I rekrutteringskampanjen og som bloggere på hjemmesiden for naturbruksutdanningen i Oppland, er det brukt både gutter og jenter som rollemodeller. Fra høsten 2012 vil det bli satt sterkere fokus på kvinners rolle i landbruket og på bygdene gjennom et kick off med profilerte kvinner. I det nyeste informasjonsmateriellet er det kvinner som frontes.

7.2.5 Ungdom, foreldre og rådgivere kjenner utdannings-/og karrieremulighetene i landbruket/grønn sektor

Det er gjennomført flere aktiviteter for å øke kunnskapsnivået hos elever og rådgivere i ungdomsskolen og videregående skole. Det er arrangert fagdager med studieturer til naturbruksskoler og til Universitet for miljø- og biovitenskap og Høgskolen i Hedmark. Oppslutningen om turene har vært god. Det har også blitt utarbeidet en hjemmeside for naturbruksutdanningen i Oppland og utarbeidet en rekrutteringskampanje for å friste ungdommer til å søke naturbruk.

Det har ikke blitt gjennomført spesielle aktiviteter rettet mot foreldre, men man kan anta at denne gruppen har fått kunnskap om RULL og landbruksutdanningene gjennom media. Det arbeides per tiden med en ny kampanje som skal vise karrieremulighetene innen landbruket og grønn sektor, og foreldre er en viktig målgruppe for denne.

7.2.6 Ny kursmodell

Dette satsingsområdet er det som har oppnådd minst i forhold til oppsatte resultatmål. Grunnet blant annet reduserte økonomiske rammer, har det kun blitt utarbeidet en kartlegging av deler av det eksisterende kurstilbudet. Det har ikke blitt gjort noen nærmere analyse av kursene, sammensetningen av disse eller hvordan en framtidig kursmodell kan se ut.

7.3 Samhandlingsanalyse: Hva fremmer og hemmer samarbeid og samhandling?

En av suksessfaktorene som har bidratt til at RULL har fått gode resultater på forholdsvis kort tid, er at man har klart å få i stand et bredt samarbeid og skapt engasjement helt til det øverste nivået i fylket. Det har vært samhandling både vertikalt og horisontalt, og både internt og eksternt. I tillegg er det en klar suksessfaktor at dette så tydelig er et partnerskapsprosjekt på fylkesnivå.

Regionalenheten og opplæringsenheten i fylkeskommunen har i prosjektperioden opprettet et smidig samarbeid og det har blitt gjennomført flere tiltak som fremmer rekruttering, kompetanseheving og likestilling.

7.4 Prosesskvalitet

Kvaliteten på prosessene i prosjektet vil påvirke resultatet. For å kartlegge disse har vi gjennomført en egenevaluering blant aktørene ved å kartlegge deres ulike oppfatninger av prosesser og resultater, deretter har vi fasilitert en dialog for å finne ulike forklaringsmodeller.

---

8. Hvordan RULLe videre?

Basert på resultatene fra de ulike delanalysene legger vi med dette fram et beslutningsgrunnlag for videre strategier innenfor RULLs virkeområde. Disse skal danne grunnlag for en avsluttende prosess på RULLs sluttkonferanse november 2012.

Foto: iStock

Evalueringens klare anbefaling er at Oppland fylkeskommune bør videreføre sin RULL-strategi i nært samarbeid med det regionale partnerskapet.

Vårt hovedspørsmål til RULLsatsingen i Oppland er om den i tilstrekkelig grad svarer på og er forankret i nye målformuleringer for landbruket. Ved en eventuell videreføring av RULL anbefaler vi derfor å starte med å definere et klarere framtidssbilde for landbruket i Oppland. Helt konkret vil vi anbefale en foresightprosess. Foresight er en samlebetegnelse på deltakerbaserte, tilrettelagte prosesser med systematisk innsamling av framtidsrelevant kunnskap, og en utvikling av framtidsperspektiver/visjoner på mellomlang og lang sikt, der målet er å forbedre dagens beslutninger og mobilisere til felles handling.

Foresightmetoder passer godt i situasjoner hvor organisasjoner, lokalsamfunn, regioner eller lignende ønsker bred forankring og kreative elementer inn i strategiske prosesser. Foresightmetodikk passer også spesielt godt i situasjoner hvor man i plan- og strategisammenheng forholder seg til komplekse, tverrfaglige sammenhenger. - Selv om man ikke kan forske på framtiden, kan man altså bruke ulike forskningsbaserte modeller og metoder for å forberede seg på den – og i beste fall være med å forme den.

Dette er en prosess som kan være nyttig å gjennomføre sammen med arbeidet med å lage en regional landbruksplan for fylket. Valg av strategier vil bli både enklere og bedre dersom det etableres en felles forståelse av hvilke utfordringer landbruket i Oppland står overfor innenfor temaene rekruttering, ut-

---

danning og likestilling i dag; og ikke minst hvilket landbruk RULL-strategien skal bidra til å utvikle, og hvilke bønder (eller eiere av landbrukseiendommer) med hvilken kompetanse som trengs.

RULL Oppland har hatt svært god prosjektstyring med god oversikt gjennom hele prosjektet. RULL-satsingen har vært en viktig regional samhandlingsarena, som også har utløst intern samordning innad i fylkeskommunen; mellom næring og utdanning. Mange fylkeskommuner jobber med å etablere seg i den nye rollen som regional utviklingsaktør. Så langt vi kan se, er RULL Oppland en god modell for denne type partnerskapsjobbing, som fordrer samordning og samhandling både vertikalt og horisontalt mellom partnerne.

Evalueringsperioden er altfor kort til å si noe om hvilke effekter satsingen har hatt på rekruttering og likestilling, fordi dette er endringer som må ta tid. Derfor kan vi ikke gi entydige råd om resultatmål i en eventuell videreføring. Vi ser imidlertid konturene av noen tiltak som svært sannsynlig vil gi resultater over tid.

I Stortingsmeldningene er rekruttering et mål for å sikre levende bygder, blant annet fordi landbruket er en viktig næring i distriktskommunene. Det vil være naturlig at Oppland fylkeskommune i sitt videre arbeide med rekruttering og utdanning vil ha et styrket fokus på bygdenæringer, heller enn konvensjonelt landbruk. Dette innebærer å sette satsingen innen landbruk i større sammenheng med den øvrige næringsutviklingen i fylket, for å styrke bygdene som helhet. RULL anbefales i større grad å imøtekomme kompetansebehovet knyttet til praksisendringer og nytenkning i landbruket knyttet opp mot globale klima- og miljøutfordringene, samt implementere utfordringene knyttet til utviklingen av bioøkonomien.

Foreldre har stor innflytelse på hvilket utdanningsløp deres ungdommer velger. En målrettet innsats mot disse vil mest sannsynlig gi resultater i forhold til rekruttering til utdanningene både på videregående nivå og til høyere utdanning. Dette kan gjerne foregå ved en videreutvikling av kampanjen for rekruttering til naturbruk.

RULL har så langt, og derfor har det også kommet til uttrykk gjennom evalueringen, sett på likestilling i utdanningene. Bedre likestilling generelt i landbruket er en utfordring som det er nødvendig å ta tak i. Sentrale tema er knyttet til å øke andelen kvinner som eier eller driver landbrukseiendommer, samt andel kvinner og menn i styrer og verv. Å få flere kvinner til å ta landbruksutdanning er selvsagt en viktig del av dette.

Referanser

Litteratur

- Departementa (2008). Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner.
- Hillestad, M.H. (2009). Framtidens behov for landbruksakademikere. LU-rapport 6 – 2009. Landbruks utredningskontor.
- Ingvaldsen, S.B. (2012). Naturbrukskampanje 2012. PPT-presentasjon. Oppland fylkeskommune.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2009). Forvaltningsreformen – oversikt over nye oppgaver for fylkeskommunen fra 1. januar 2010. www.regjeringen.no
- Landbruksdepartementet (1998). Utvalg for likestilling og rekruttering i landbruket 1997-98. Rapport.
- Landbruks- og matdepartementet (2012A). Rekruttering til Grønn utdanning. Nyhet 17.03.2012.
- Landbruks- og matdepartementet (2012B). Rekordmange søkere til landbruksutdanning. Nyhet 24.04.2012.
- Landbruks- og matdepartementet (2010). Endelig tilskuddsbrev til fylkeskommunene for 2010 på landbruks- og matområdet. Brev av 18.01.2010.
- Landbruks- og matdepartementet (2007). Strategi for likestilling i landbrukssektoren.
- Lerfald, M. & Alnes, P.K. (2012). Elevers kjennskap til naturbruksutdanning. Spørreundersøkelse gjennomført blant ungdomsskoleelever i Oppland 2011/2012. ØF-notat 3/2012. Østlandsforskning.
- Melding til Stortinget (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords. Landbruks- og matdepartementet.
- Oppland fylkeskommune (2012). Rapportering om Oppland fylkeskommunes innsats på landbruks- og matområdet 2011.
- Oppland fylkeskommune (2011). Informasjons- og kommunikasjonsstrategi.
- Oppland fylkeskommune (2010). Prosjektmandat. Prosjekt RULL – rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket i Oppland. Samhandling om framtidens landbrukskompetanse.
- Prop. 122 S (2011-2012) Jordbruksoppjøret 2012 – endringer i statsbudsjettet for 2012 m.m.
- Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon. Landbruksdepartementet.
- Intervju og samtaler:
- Endrerud, Hans Christian. Høgskolen i Hedmark
- Ingvaldsen, Sissel By. Oppland fylkeskommune, prosjektleder
- Jordet, Håkon. Hordaland fylkeskommune

Nettsteder

www.oppland.no

www.natopp.no

www.vilbli.no

www.landbruksutdanning.no

Vedlegg 1: Arbeidsgrupper

Arbeidsgruppe for voksenalgronom

Leder fra oppstart til 30.06.2011: Solveig Rindhølen, Nord-Gudbrandsdalen videregående skole

Leder fra 01.07.2011 – 31.08.12: Torild Weikle, Karrieresenteret Nord Gudbrandsdal

Leder fra 01.09.12: Lars Nyhus, konstituert leder av Karrieresenteret Nord Gudbrandsdal

Lærere fra alle tre skolene

Arbeidsgruppe for høyere utdanning

Leder: Sissel By Ingvaldsen, prosjektleder RULL Oppland fylkeskommune

Hans Chr Endrerud, HiHm Blæstad og prosjektleder for høgskolekursene

Fred Håkon Johnsen, instituttleder for jordbruksfag HiHm Blæstad

Johannes Ingvoldstad, Stange kommune/Landbrukssenteret Blæstad

Torgeir Onsrud, FM i Oppland

Anne Berit Grasbakken, FM i Oppland

Halvor Nordli, ny prosjektleder for det nasjonale høgskoleprosjektet Rett landbruksutdanning 2020

Trekkes inn etter behov:

Øystein Hvarevoll, Nortura

Målfrid Narum, Norsvin

Per Gillund, Geno

Arbeidsgruppe for informasjon, profilering og omdømmebygging

Fram til høsten 2011:

Leder: Astri Simengård, Oppland Bondelag

Annette Jørstad, Oppland Bonde- og Småbrukarlag

Annette Ludahl, FM i Oppland

Kjerstin Lundgård, elev- og læringsombud/Bygdeungdomslaget

Anne Grete Skurdal / Helene Ruud Lunner, Rådgiverkoordinator Oppland fylkeskommune

Kate Langsethagen, Infoavdelingen Oppland fylkeskommune

Sissel By Ingvaldsen, prosjektleder RULL Oppland fylkeskommune

Fra høsten 2011 til dd:

Redaksjonsteam som koordinerer kampanjen.

Leder: Sissel By Ingvaldsen, prosjektleder RULL Oppland fylkeskommune

Inger Enger, rektor Gausdal vgs/ Trond Engeland, lærer

Morten Kleven, rektor Valle vgs/ Astrid Solberg Bekken lærer

Solveig Rindhølen, rektor Nord-Gudbrandsdal vgs/Ove Ruud lærer

Helene Ruud Lunne/Elisabeth Berg Olsen, Rådgiverkoordinator fylkeskommunen

Kate Langsthagen/Kathrine Lunde Halvorsen, Infoavdelingen fylkeskommunen

Johan Høstmælingen/Rune Jensen, Ferskvann Reklamebyrå

Arbeidsgruppe for likestilling

Arbeidsgruppe ansvarlig for gjennomføring:

Leder: Hanne Bergesen, Oppland Bondelag

Annette Jørstad, Oppland Bonde- og Småbrukarlag

Astrid Simengård, Oppland Bondelag

I tillegg deltar disse i programkomite for kick off høsten 2012:

Marianne Gjøsti, Oppland Bygdeungdomslag

Marit Ruud Skolsegg, lærer Valle vgs

Marit Olive Lindstad, Mjøsen Skog

Anne Mari Amlien, Oppland Bygdekvinnelag

Kathrine Lunde Halvorsen, Infoavdelingen i fylkeskommunen

Sissel By Ingvaldsen, prosjektleder RULL

Rådgiverskolering

Fylkeskommunens rådgiverkoordinator Anne Grete Skurdal

Sissel By Ingvaldsen

6 regionale rådgiverkoordinatorer